

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rok obhajoby: 2013

Marek Buday

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra politologie a sociologie

Studijní obor: Právo a právní věda

Diskriminace Romů v České republice?

Autor diplomové práce: Marek Buday

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jan Kosek, Ph.D.

Rok obhajoby: 2013

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu“.

V Praze dne 1. května 2013

.....

podpis

Poděkování

Děkuji JUDr. Janu Koskovi, Ph.D. za trpělivý přístup, odborný dohled a cenné rady, které mi při zpracovávání této práce poskytl.

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	3
1 Historie právních předpisů týkající se Romů na území ČR	5
1.1 Právní opatření proti Romům na našem území do r. 1750.....	7
1.2 Usazování a asimilace Romů za osvícenského absolutismu.....	10
1.3 Právní akty za Rakouska-Uherska	12
1.4 Postavení Romů v meziválečném Československu	13
1.5 Protektorát Čechy a Morava.....	16
1.6 Legislativa upravující státem řízenou asimilaci Romů v letech 1945 – 1968..	20
1.7 Legislativa týkající se romské otázky v letech 1969 – 1992.....	24
2 Diskriminace Romů ve vzdělání?	27
2.1 Skutkové okolnosti případu D.H. a ostatní proti České republice	28
2.2 Argumentace stěžovatelů ve stížnosti k ESLP.....	31
2.3 Postoj a argumentace vlády ČR	33
2.4 Hodnocení a závěry velkého senátu ESLP.....	35
2.5 Analýza rozsudku velkého senátu ESLP.....	39
2.6 Zhodnocení rozsudku velkého senátu ESLP	42
2.7 Možnosti řešení vzdělávání romských dětí	44
3 Diskriminace Romů při vyšetřování trestných činů?	47
3.1 Příklad vyhrožování romským dětem	49
3.2 Příklad vraždy Tibora Danihela	52
3.3 Zhodnocení obou případů	55
4 Diskriminace Romů v přístupu k zaměstnání?.....	58
4.1 Příklad Marcely Zupkové.....	60
4.2 Příklad Renaty Kotlárové	61
4.3 Možnosti obrany před diskriminací v pracovněprávních vztazích	62
4.4 Možnosti řešení nezaměstnanosti Romů.....	64
Závěr	68
Seznam použité literatury	70
Monografická literatura	70

Časopisecké a novinové články	71
Elektronické zdroje	71
Právní předpisy	72
Judikatura.....	74
Jiné zdroje	75
Přílohy.....	78
Příloha č. 1	78
Příloha č. 2	79
Příloha č. 3	79
Příloha č. 4	82
Příloha č. 5	84
Příloha č. 6	85
Příloha č. 7	86
Abstrakt.....	87
Abstract – Discrimination against Roma in Czech Republic?.....	88

Úvod

Napsat diplomovou práci na téma diskriminace Romů v České republice jsem se rozhodl především proto, že tato problematika je v naší republice předmětem stálých diskuzí již od dob vzniku Československé republiky v roce 1918. Romské téma se stalo ještě více aktuálním v souvislosti s nepokoji na Šluknovsku v polovině roku 2011, které byly vyvolány neřešenými problémy v soužití romské a většinové populace.

Dalším důvodem pro zvolení tohoto tématu byla osobní zkušenost s Romy, kteří se již před pěti lety přistěhovali do činžovního domu v Semilech, kde je také bydliště mojí babičky. Přestože z počátku byly mezi romskými a neromskými spoluobyteli tohoto domu jisté třecí plochy jako například pouštění hlasité hudby i v době nočního klidu nebo neuklizení společných částí domu ze strany Romů, postupně se tyto problémy podařilo odstranit. Řešením se ukázala být především vzájemná komunikace a snaha všech zúčastněných o porozumění té druhé, odlišné kultuře a tradicím. Proto jsem se rozhodl zabývat tímto tématem více do hloubky a posoudit, zda my jako většinová populace se skutečně snažíme tuto menšinu mezi sebe přijmout s respektem k jejich odlišnému životnímu stylu a kultuře nebo se naopak uzavíráme více do sebe s tím, že s touto menšinou nechceme mít nic společného.

Protože romská problematika je zpracovávána především sociology a jejich metodami, rozhodl jsem se na ní podívat především z pohledu státu, který je oprávněn regulovat či naopak neregulovat mezilidské vztahy prostřednictvím právních norem a který do těchto vztahů zasahuje i skrz instituce, jež přímo kontroluje nebo financuje. Jelikož oblastí, do kterých stát takto zasahuje, je mnoho, zaměřím se především na tři oblasti, které jsou dle mého názoru pro romskou problematiku zásadní, a to vzdělávání, vyšetřování trestných činů a přístup k zaměstnání.

Cílem této práce je na konkrétních případech demonstrovat, jak stát romskou problematiku v různých oblastech řeší či neřeší, zda se snaží o integraci romské populace do většinové společnosti a o zlepšování vztahů mezi těmito skupinami nebo naopak v těchto snahách selhává a sám svou činností romské obyvatele diskriminuje. V případě, že při analýze těchto případů dojdou k závěru, že stát v dané oblasti selhává, pokusím se navrhnout možné řešení do budoucna, které by mohlo situaci zlepšit a dosáhnout tak požadovaných cílů. Jelikož k těmto závěrům mohu dojít jen tak, že posoudím činnost státu ve vztahu k hodnotovému rámci, který je dle mého názoru

správnou cestou, předesílám, že na základě studia historie a hodnot, které jsou zakotveny v moderních demokratických státech založených na úctě k lidským právům, si myslím, že správným východiskem pro řešení romské problematiky je jejich integrace do většinové společnosti s plným respektem k jejich kultuře a tradicím a s umožněním tuto odlišnou kulturu nerušeně dále rozvíjet.

K vypracování této práce zvolím kombinaci několika metod. Využiji analýzy a syntézy (analyzuji jednotlivé případy a s tím související judikaturu), indukce (vyvodím z těchto případů obecně platné závěry) a také abstrakce (soustředím se na nejdůležitější okolnosti jednotlivých případů). Tyto použité metody budou součástí jednotlivých kapitol, neboť jednotlivé oblasti zkoumání jsou od sebe natolik rozdílné, že by bylo kontraproduktivní, aby byla práce rozdělena do kapitol podle použitých metod.

Práce je členěna do čtyř hlavních kapitol. První se zabývá historií právních předpisů, které byly vydávány na našem území a které se dotýkaly právě romských obyvatel. Zbýlé tři kapitoly se zabývají jednotlivými výše uvedenými oblastmi, tedy vzděláváním, vyšetřováním trestních činů a přístupu k zaměstnání.

1 Historie právních předpisů týkající se Romů na území ČR

Předci dnešních Romů patřili dle nejnovějších vědeckých poznatků¹ k nejnižším a opovrhovaným kastám v Indii v 1. tisíciletí př. n. l., pro které se vžilo označení Domové². Z důvodů neúnosné sociální situace, častých hladomorů a dalších příčin došlo pravděpodobně ve třetím a následně v devátém století k exodu domských kast z Indie směrem na západ.

První doložené informace o výskytu Romů na území evropských států pocházejí ze začátku 14. stol. - konkrétně z Uher. Na území Českého království se první Romové objevili pravděpodobně koncem 14. století, i když se někteří historikové domnívají, že první zmínky o Romech na našem území lze nalézt již v Dalimilově kronice, ve které jsou ve verších popisovány události do roku 1314.³

---

¹ Již delší dobu historici tvrdili, že evropští Romové pocházejí z Indie, a to na základě podobnosti romštiny a sanskrtu (nejstarší jazyk v Indii, který sloužil k hinduistickým náboženským obřadům a sloužil i k šíření Buddhismu), původního způsobu oblékání a fyzické podobnosti. Tuto teorii definitivně potvrdily výsledky studie vědců z Hyderabad's Centre for Cellular and Molecular Biology, kteří zjistili shodnou DNA dnešních evropských Romů a nejnižší společenské vrstvy v dnešní Indii tzv. Dalitů. (RAI, Niraj, Gyaneshwer CHAUBEY, Rakesh TAMANG, Ajai Kumar PATHAK, Vipin Kumar SINGH, Monika KARMIN, Manvendra SINGH, Deepa Selvi RANI, Sharath ANUGULA, Brijesh Kumar YADAV, Ashish SINGH, Ramkumar SRINIVASAGAN, Anita YADAV, Manju KASHYAP, Sapna NARVARIYA, Alla G. REDDY, George VAN DRIEM, Peter A. UNDERHILL, Richard VILLEMS, Toomas KIVISILD, Lalji SINGH, Kumarasamy THANGARAJ a Yong-Gang YAO. The Phylogeography of Y-Chromosome Haplogroup H1a1a-M82 Reveals the Likely Indian Origin of the European Romani Populations. *PLoS ONE* [online]. 2012-11-28, roč. 7, č. 11, e48477- [cit. 2013-03-19]. ISSN 1932-6203. DOI: 10.1371/journal.pone.0048477. Dostupné z: <http://dx.plos.org/10.1371/journal.pone.0048477>)

² Označení Domové dříve příslušelo původním obyvatelům v Indii, jejichž státní útvar zanikl pod náporom árijských dobyvatelů, a kteří tvořili základ nejnižších árijských kast. (NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4., doplněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 129 p. ISBN 80-706-7952-2, s. 10 – 11.)

³ Tento názor zastává Bartoloměj Daniel ve své publikaci „Dějiny Romů“. (DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994, 199 s. ISBN 80-706-7395-8, s. 39.)

V zemích západní Evropy byli Romové z počátku přijímáni s pochopením a úctou, jelikož lidé věřili jejich příběhu o egyptském původu a sedmileté pouti⁴. Romové se při svém kočování živili příležitostnou prací, vyráběním drobných řemeslných výrobků a provozováním různých služeb jako předpovídání budoucnosti, předvádění hudebních a tanečních čísel a dokonce i praktikování černé magie. Tuto obživu doplňovali ovšem také žebrotou, drobnými krádežemi a jinými projevy parazitismu.

Důležitým faktorem pro utváření vztahu mezi Romy a usedlými obyvateli panství, měst a vesnic byl fakt, že romské skupiny se nesnažily usadit a včlenit se do socioekonomické struktury středověké společnosti. Žili ze dne na den, nestarali se, co přinese budoucnost, a putovali z jednoho místa do druhého, jakmile většinová společnost přestala jejich přítomnost tolerovat.

Jejich způsob života nebyl slučitelný s morálními, ekonomickými a náboženskými zásadami středověké společnosti, a tudíž už za několik desítek let jejich přítomnosti v evropských zemích začalo docházet k odmítání jejich služeb a poskytování materiální pomoci. Pokud jim přesto byla nějaká pomoc poskytnuta, neměla charakter almužny ale úplatku, který je měl přimět k odchodu z daného území.

Problematická situace se dále prohloubila na přelomu 15. a 16. stol., kdy byli Romové obviněni z vyzvědačství ve prospěch Turků. Na základě těchto skutečností začali panovníci evropských zemí vydávat obecná protiromská opatření. „*Jednotlivé země křesťanské Evropy postupně dávaly Romům výhost, při čemž se nikdo neptal, kam měli vyhoštěnci odcházet a jak se tam měli vůbec dostat, ani zda jim bude umožněn přechod hranic a vstup na vykázané cizí území.*“⁵

---

⁴ Podle pověstí odmítli Romové poskytnout svaté rodině pomoc při jejím úniku před Herodesovým vražděním betlémských nevinňátek a za tuto zbabělost byli odsouzeni k putování do Říma, kde měli požádat hlavu římsko-katolické církve o odpuštění. Další pověst je o romských kovářích, kteří prý ukovali hřeby pro Kristovo ukřižování, a proto jejich potomci museli činit pokání. (NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4., doplněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 129 p. ISBN 80-706-7952-2, s. 13.)

⁵ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4., doplněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 129 p. ISBN 80-706-7952-2, s. 22.

1.1 Právní opatření proti Romům na našem území do r. 1750

Prvním takovým opatřením na našem území byl mandát českého krále a římského císaře Ferdinanda I. Habsburského roku 1545, jímž uložil povinnost vypovídat kočovné Romy z Českého království. Po odebrání zbraní měli být vyhnáni tak „aby se jim na zdraví neškodilo“. O jedenáct let později vydal Ferdinand I. zpřísnující mandát, v němž bylo povoleno trestat romské muže popravami a mučením, zatímco romské ženy a děti měly být nuceny k prospěšným pracím: „*Kdo Cikána zabije, z žádného mordu vinen býti nemá, poněvadž Cikáni jsou kundšoftýři, špehýři a zrádci, kteří země křesťanské Turku a jiným nepřátelům prozrazují.*“⁶

Romskou problematikou té doby se zabývaly i zemské sněmy. Moravský zemský sněm přijal opakovaně v letech 1549 a 1550 usnesení, kterými byl Romům zakázán vstup do země, a v případě že by se o něj pokusili, mělo jim být bráněno i silou. Roku 1576 bylo dále přijato usnesení, v němž bylo obyvatelům země přikázáno, aby Romům neposkytovali nocleh ani jinou pomoc. V průběhu let 1599 – 1612 následovala další usnesení, přičemž roku 1610 tehdejší hejtman Karel ze Žerotína vyzval vrchnost, aby nestrpěla na svých panstvích žádné Romy a aby je v případě jejich dopadení předala do vězení nejbližších královských měst.

Kromě výše zmíněného vyzvědačství byli Romové (i nízké společenské vrstvy obyvatelstva) obviňováni ze zakládání požárů, které postihovaly většinu měst, a které nebyly v té době žádnou výjimkou. Pokud se nepodařilo příčinu požáru zjistit, padlo podezření právě na blízké romské skupiny. Jakmile byli někteří členové těchto skupin dopadeni, byli uvězněni a mučeni, až se k žhářství přiznali. První takový případ je datován do roku 1536 v Hradci Králové. Zajímavější je ovšem případ z roku 1578, který se odehrál v Prostějově. Tam bylo výše uvedeným způsobem zemským soudem odsouzeno 147 Romů (včetně žen a dětí) k trestu smrti a nuceným pracím za žhářství a za další zločiny, ke kterým se na mučidlech přiznali. Tento rozsudek zemského soudu byl následně z podnětu zemského hejtmana revidován zvláštní komisí, kterou ustanovil český král a římský císař Rudolf II. Habsburský. Tato komise zjistila, že se Romové na

---

⁶ DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994, 199 s. ISBN 80-706-7395-8, s. 74.

žhářství a dalších zločinech nijak nepodíleli. Apelační soud⁷ tak změnil rozsudek zemského soudu a vypověděl odsouzené Romy ze země pod hrdelním reversem, tedy pod hrozbou, že pokud se vrátí, budou všichni popraveni.

Přes veškerá uvedená opatření romské skupiny dále putovaly přes naše území, a to zejména z důvodu, že situace ve Svaté říši římské pro ně byla daleko horší a nepříznivější.

Protiromská nařízení se stupňovala a kulminovala na konci 17. a na začátku 18. století, kdy se začaly množit na oficiálních místech habsburské monarchie zprávy o romských výtržnostech a škodách způsobených krádežemi. Tyto skutečnosti vedly k vydání cílené represivní legislativy.

Prvním opatřením byl dekret českého krále a římského císaře Leopolda I. ze dne 21. srpna 1688, kterým vypověděl Romy ze země. Stejně jako v předešlých případech ani toto vypovězení nemělo nikterak zásadní účinek, a tak 11. července 1697 prohlásil Leopold I. reskriptem Romy za psance. Tím mohl kdokoli romské muže beztrestně usmrtit jako škodnou zvěř, zatímco ženy a děti byly při dopadení s uříznutýma ušima vyhnány za hranice města nebo země. Dalším reskriptem z 29. září 1701 měly i ženy zaplatit svým životem při opakovaném zadržení. Na předmětné reskripty navázal český král a římský císař Josef I. Habsburský, který nařídil zřídit na zemských hranicích podél nejdůležitějších cest tabule s českými a německými nápisy o zákazu vstupu Romů a s vyobrazením výše uvedených trestů. Zpřísnění protiromských opatření, která byla už tak velmi přísná i na tehdejší dobu, přinesla vláda českého krále a římského císaře Karla VI. Ten svými dekrety ze 7. října 1717 a 20. května 1721 zavedl postihy za

---

⁷ Radou nad apelacemi nebo častěji apelačním soudem je běžně nazývána soudní instituce zřízená v polovině 16. století Ferdinandem I. Habsburským jako odvolací stolice k městským soudům. Byl nazýván také jako *apelační komora* či latinsky *consilium apellationum*. Odvolávalo se k němu ze všech měst Koruny české, tedy jak královských měst v užším slova smyslu, tak měst věnných, horních, komorních, ale i poddanských. I když se jednalo hlavně o nástroj upevnění panovnické moci v českých zemích, apelační soud přinesl i řadu pozitivních prvků do tehdejšího českého práva. Byl prvním profesionálním soudem v Česku, měl vliv na sjednocování do té doby značně nejednotného městského práva, také přispíval k zavádění prvků procesu římsko-kanonického v českém právu. (Rada nad apelacemi. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, Datum poslední revize 8. 03. 2013 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Rada_nad_apelacemi&oldid=9842442)

poskytování pomoci Romům a ustanovil trest smrti pro romské ženy už při prvním zadržení.

Zmírnění represí zavedla až osvícenská panovnice Marie Terezie, která dekretem z roku 1749 nařídila nejprve vypovězení Romů ze země, při jejich návratu zmrskání a vyhoštění a až po opakovaném návratu trest smrti.

V souvislosti s vyhlášením zákazu vstupu a výpovědí Romů z českých zemí se konaly tzv. vizitace. Tyto vizitace organizoval krajský hejtman, který využíval vojenské oddíly případně i poddané vrchností příslušných k danému kraji. Utvořil tak pátrací skupinu, která měla za úkol pronásledovat romské příslušníky a pátrat po jejich úkrytech. Dopadené Romy následně krajský úřad předal soudům královských či poddanských měst, které je uvěznily, vyslechly a písemný materiál poslaly apelačnímu soudu v Praze, který vynesl rozsudek. Jeho výkon opět prováděly soudy královských či poddanských měst.

V letech 1694 – 1763 bylo u apelačního soudu v Praze vedeno celkem 527 protiromských procesů, ve kterých bylo souzeno celkem 1040 romských příslušníků. Zhruba 2/3 z toho byly ženy, což je historiky přičítáno jednak větší pravděpodobnosti zadržení žen (vycházely častěji z úkrytu pro obživu svou a dětí), jednak pravidelnějším rozsudkům smrti nad muži než ženami. Těmito procesy byly nejvíce postihovány právě výše uvedené zákazy pobytu Romů na českém území tj. tzv. potulka. Romové tedy nebyli postihováni pro svoji etnickou příslušnost, nýbrž pro způsob života, který nemohl být plně kontrolován mocenským aparátem absolutistické vlády. K této potulce se zároveň přidávaly další drobné delikty jako menší krádeže, polní a lesní pých⁸, žebrota, věštění a hádání z ruky. Jen výjimečně byla součástí procesu i obvinění z větších krádeží, vraždy, smilstva, případně ze zhářství.⁹

Výše uvedenou dobu tvrdých represivních opatření přežili Romové především díky tiché toleranci poddanského obyvatelstva, které jim občas poskytovalo jídlo a přístřeší a využívalo jejich služeb v oblasti kovářství a léčitelství. Romové byli také najímáni na

---

⁸ Krádež pěstované úrody nebo chovaných živočichů. (Pych. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, Datum poslední revize 26. 3. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://cs.wiktionary.org/w/index.php?title=pych&oldid=384023>)

⁹ PROCHÁZKOVÁ, Eva. Perzekuce romských kočovníků v českých zemích v 18. století: Na základě rozboru ortelních manuálů pražského apelačního soudu. In: *Sborník archivních prací*. 1992, s. 307 - 409.

krátkodobou či sezónní výpomoc především v zemědělství, případně od nich překupníci kupovali kradené zboží. Obecně byl však vztah mezi společností a Romy komplikovaný a rozporuplný, jelikož na jedné straně se na romské kočovníky pohlíželo s nedůvěrou kvůli jejich způsobu života, narušování pořádku a působení škod na majetku, na druhé straně dávali svou odlišností (ať už vzhledem, oblečením či jazykem) vzniknout různým pověstem a legendám.

1.2 Usazování a asimilace Romů za osvícenského absolutismu

Rozšířením osvícenských myšlenek a nástupem tzv. osvícenského absolutismu, na našem území v podobě vlády panovnice Marie Terezie a následně jejího syna Josefa II., dochází i k novému přístupu k romské komunitě, a to k pokusu o její usazení a asimilaci.

Tuto změnu je možné vypožorovat již z dekretu Marie Terezie z roku 1751, který nařizoval vyhošťovat pouze „cizí“ Romy, tedy ty, kteří vstoupili na území habsburské monarchie poprvé. Oproti tomu „domácí“ Romové, tedy ti, kteří se na daném území narodili (případně na něm žili již delší dobu), měli být odesíláni do svých rodišť, kde měly příslušné autority povinnost se o ně postarat. Proces nuceného usazování a asimilace Romů probíhal v habsburské monarchii od poloviny 18. století a to především v Uhrách. Spočíval v jejich nuceném usazování v úředně určených osadách, přinucením k rolnickému způsobu života a k přijetí katolické víry. Romské rodiny tak byly povinny vykonávat zemědělskou činnost, plnit náboženské povinnosti, řádně se oblékat a dodržovat osobní hygienu. Součástí těchto opatření byla i povinná školní docházka pro romské děti, zákaz mluvit romštinou a tzv. konkubinátu¹⁰. V případě narození nemanželského dítěte měly krajské úřady pravomoc dítě rodičům odejmout a předat ho k výchově do řádných rodin. Konečným důsledkem asimilačních opatření byla i snaha o

---

¹⁰ Za nějž bylo považované jakékoliv soužití neuzavřené církevním sňatkem. Tradiční romský obřad nebyl státem uznáván. (HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Vyd. 1. Praha: Společenství Romů na Moravě a Muzeum romské kultury v nakladatelství Lidové noviny, c2002, 84 s. ISBN 80-710-6615-X, s. 39.)

nahrazení slova „cikán“ výrazy jako novomaďar, novorolník či novoosadník a nahrazení romských příjmení neromskými.¹¹

Na našem území byla tato politika praktikována pouze na Moravě a ve Slezsku na základě rozhodnutí Josefa II. z roku 1784, které navazovalo na náboženskou reformu a zřízení náboženské matice (někdy nazývané náboženský fond)¹². Tak vzniklo celkem 20 obcí na majetku náboženské matice, kde byli moravští a slezští Romové nuceni se usadit. Romské rodiny však tyto obce zpravidla po první zimě opouštěly. Pokud byly krajskými úřady vypátrány, byly šupem¹³ vraceny zpátky na místo nuceného usazení. Tento postup se opakoval i vícekrát za sebou, přičemž výsledkem bylo přetrvání pěti osad, které vydržely až do romského holocaustu za druhé světové války.

Celý výše popsáný proces byl doplňován dalšími nařízeními např. o vykazování Romů, kteří přišli na Moravu a do Slezska po roce 1784, o omezeném vydávání cestovních pasů pro romské obchodníky s koňmi, sklem, kořením a jinými předměty, o odvodech romských mladíků k vojenské službě atd. Veškerá tato nařízení shrnoval dvorský dekret z roku 1798.

Kromě nuceného usazování přistupovaly některé romské rodiny k usedlému způsobu života i samy od sebe. V širším měřítku se takto stávalo až v 19. stol. z důvodu neschopnosti Romů svými kovářskými a jinými výrobky konkurovat levnější produkci z manufakturních dílen. Dělo se tak často i přes odpor obyvatelstva, které se bálo

---

¹¹ DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů : 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, 245 s. ISBN 80-706-7533-0, s. 15.

¹² Náboženská matice byla vytvořena za vlády Josefa II., kdy ze jmění zrušených klášterů žebavých a rozjímavých řádů byl zřízen náboženský fond (*fundus religionis*) neboli náboženská matice. Součástí náboženské matice se stala i solní pokladna a jiné jmění církve. Josefínský stát převzal nad matičním jměním hospodaření a závazek doplňovat tento majetek podle potřeby z majetku státního, poněvadž duchovní byl považován za státního zaměstnance a církev za státní instituci. Náboženský fond byl zřízen v každé zemi monarchie a byl spravován zvláštní komisí za účasti katolické církve. V Čechách vznikl český a na Moravě a ve Slezsku moravkoslezský náboženský fond. (Náboženská matice. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, Datum poslední revize 18. 12. 2012 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Speci%C3%A1ln%C3%AD:Citovat&page=N%C3%A1bo%C5%BEensk%C3%A1_matice&id=9451561)

¹³ Šupem se v této souvislosti rozumí postrkování od jedné obce ke druhé.

drobných krádeží, a obecní samosprávy, která se obávala, že Romové mohou být jako bezdomovci přikázáni do domovských svazků obcí, z čehož vyplývaly nákladné povinnosti.

1.3 Právní akty za Rakouska-Uherska

Jak ubývalo v 19. a 20. stol. možností obživy pro romské tradiční profese (kovářství, drátenictví, komediantství apod.), zvyšoval se podíl příjmů Romů z nelegálních zdrojů jako krádeží, žebroty nebo lichvářského obchodování. Tím přestával být územní pohyb romských skupin kočovnictvím a přeměňoval se v potulku, která byla tehdejší společností vnímána jako chování, které narušovalo obecně uznávané normy a hodnotové vzorce.

Po rakousko-uherském vyrovnání byla vydána v obou částech říše série vládních nařízení, která postihovala právě kočovné a potulné skupiny a dokonce i romské etnikum jako celek. Přijatá opatření byla zdůvodňována ohrožením bezpečnosti a majetku ostatního obyvatelstva právě ze strany těchto skupin. Na našem území patřil k nejzásadnějším nařízením výnos vídeňského ministerstva vnitra „O kočovných cikánech“ ze dne 14. září 1888, který shrnoval všechny dosavadní právní normativní akty a v mnoha směrech je dále zostřoval. Uvedený výnos vycházel z předpokladu, že vyřeší-li se nežádoucí pohyblivost Romů, bude celá romská otázka včetně sociálního aspektu uspokojivě vyřešena. Z tohoto důvodu se celý výnos zabýval především zamezením romským skupinám v potulce, jejímu postihu a úřední regulaci romského pohybu na území celého Předlitavska.

Prvním opatřením k dosažení stanoveného cíle bylo dopadení cizích Romů, kteří překročili hranice státu, a jejich následné vyhoštění směrem odkud přišli. Pokud byly zadrženy kočující domácí romské skupiny, měly být nejprve příslušnými úředními osobami zkoumány zdroje jejich obživy. K tomu sloužily cestovní pasy, povolení provozovat živnosti nebo hudební licence a jiné doklady, kterými byly Romové povinni se prokázat. Předmětné doklady nesměly být zneužívány k pohoršlivému chování a výstupům, pokud by se tak stalo, měly jim být odňaty. V případě chybějících dokladů a neprokázání legálních zdrojů obživy měly úřady několik možností. Buď předaly Romy soudům k trestnímu stíhání podle zákona č. 89/1885 ř. z., o tuláctví, nebo dodaly zadržené do káznic dle zákona č. 90/1885 ř. z., o donucovacích pracovnách a polepšovnách. Pokud ani jedna z těchto variant nebyla přípustná, vracely je opět šupem

do obce, ke které domovskými příslušeli, dle zákona č. 88/1879 ř. z., o právu hnaněckém. Zakázáno naopak bylo, aby byli přikázáni některé obci jako bezdomovci podle zákona č. 105/1863 ř. z., o právu domovském. V neposlední řadě při způsobení škody na lesním či polním majetku mohli být stíháni dle zákona č. 250/1852 ř. z., o ochraně lesů a polí.

Pro srovnání: v Zálitavsku byl podobný normativní právní akt vydán až za první světové války. Stalo se tak nařízením ze dne 17. května 1916, které bylo o něco humánnější než výše uvedený výnos, přestože cíl byl stejný – zabránit Romům v potulce. V tomto nařízení bylo v případě potulky přikázáno úřadům, aby potulné romské skupiny postrkem dopravily na místo jejich řádného pobytu, kde se měla obecní představenstva postarat o jejich evidenci, střežení a zaopatření.

1.4 Postavení Romů v meziválečném Československu

V prvních letech po vzniku Československé republiky nebyla romská otázka celkem pochopitelně pro představitele vlády zásadnějším tématem, které by bylo potřeba řešit. Jiného názoru však byly obecní rady, které již v roce 1919 požadovaly přísnější potírání tzv. „cikánského zlořádu“. Na jejich popud byl tedy Ministerstvem vnitra připravován zákon o omezení tuláctví a zahálčivého života.

Tímto právním předpisem mělo být zakázáno kočování a potulka všem kočovníkům a tulákům, přičemž takovéto osoby měly být nadále konfinovány, tj. měl být proveden jejich úřední soupis v místě jejich pobytu, který zahrnoval zjištění státní příslušnosti, domovské obce, zdrojů obživy a sejmutí daktyloskopických otisků. Následně mělo být zajištěno, aby zjištění cizinci byli postrkem vyhoštěni z území republiky, nemocné a práce neschopné osoby byly dodány do nemocnic a starobinců, nezaměstnaní bez stálého bydliště byli zařazeni do nucených pracoven a ostatním osobám byly vydány občanské legitimace za předpokladu, že budou nadále pokračovat ve svém zaměstnání. Předmětný návrh zákona nakonec nebyl předložen zákonodárcům ke schválení a to především z důvodu finanční zátěže, kterou by takováto opatření jistě pro státní a obecní rozpočty znamenala a která nebyla pro zvolna se oživující ekonomiku nově vzniklého státu po válce žádoucí.¹⁴

---

¹⁴ Velká finanční náročnost se dá dovést nejen z připravovaných opatření, ale i z počtu osob, kterých by se dotýkala. V roce 1925 byl proveden soupis romské populace, na kterou byl předmětný zákon především namířen, přičemž celkově bylo evidováno 64 938 osob (naprostá většina přes 62 000 byla evidována na Slovensku). Celkové množství romské populace v Československé republice v té době bylo

Nová legislativa upravující romskou otázku byla nakonec vydána dne 15. července 1927, kdy vstoupil v platnost zákon č. 117/1927 Sb. z. a n., o potulných cikánech. K jeho vydání přispěl nejen hospodářský rozkvět Československé republiky, ale i zhoršující se vztahy mezi Romy a majoritním obyvatelstvem republiky. Ty ochladly především tzv. „moldavským procesem“, ve kterém bylo obviněno několik desítek osob z loupežných vražd a kanibalismu. Ač mezi podezřelými byli Romové zastoupeni minoritně, dobový tisk z „moldavského procesu“ udělal protiromskou kampaň.

Přijatý zákon vycházel nejen z výše zmíněného zákona o omezení tuláctví a zahálčivého života, ale i ze zahraniční úpravy ve Francii a v Bavorsku. Završením legislativní úpravy romské otázky za první republiky bylo vydání prováděcího předpisu – vládního nařízení č. 68/1928 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon ze dne 14. července 1927, č. 117 Sb. z. a n., o potulných cikánech, ze dne 26. dubna 1928.

Předmětný zákon se vztahoval na osoby, které vymezil následovně: *„Za potulné cikány podle tohoto zákona pokládají se cikáni z místa na místo se toulající a jiní tuláci práce se štítící, kteří po cikánsku žijí, a to v obojím případě i tehdy, mají-li po část roku - hlavně v zimě - stálé bydliště“*.¹⁵ Takovéto osoby byly povinny na výzvu se dostavit k soupisu do příslušné evidence, přičemž vládní nařízení konkretizovalo tuto povinnost pro osoby starší 14 let. Na základě soupisu byla zapsaným osobám vydána „legitimace cikánská“, v níž byly uvedeny základní osobní údaje, otisky prstů, podstatné části předmětného zákona a úředně uložená omezení. Děti do 14 let byly zapsány do legitimace osoby, s níž společně žily. Do soupisu byli zahrnuti Romové s československým občanstvím nebo s oprávněním zdržovat se na československém území. Do oddělené evidence byli zapisováni také Romové cizí státní příslušnosti, kteří neměli povolení Ministerstva vnitra k pobytu. Zákonem předvídaný soupis byl vykonán na základě nařízení Ministerstva vnitra v období od 1. června 1928 do 15. srpna 1929 na celém československém území. Celkem bylo sepsáno přibližně 36 000 osob.

Vedle legitimace cikánské byl vydáván i kočovnický list, který opravňoval osoby v něm uvedené ke kočování za účelem provozování řemeslné či zábavné živnosti. Tento list povoloval kočování pouze jedné rodině, přičemž zákon výslovně stanovil, že

---

však velmi pravděpodobně vyšší, poněvadž soupis nemohl být úplný, a proto podhodnocoval skutečný stav.

¹⁵ Ustanovení § 1 zákona č. 117/1927 Sb. z. a n., o potulných cikánech.

„*potulní cikáni nesmějí kočovati a tábořiti v tlupách přesahujících rámeček rodiny*“.¹⁶ Kromě oprávněných osob obsahoval i údaje o rozsahu územní platnosti, kolik vozů a zvířat je připuštěno ke kočování využívat a případně i další omezení, která musela být oprávněnými osobami dodržována. Kočovnický list platil po dobu 1 roku, přičemž na jeho vydání nebyl právní nárok.

Porušení jakékoliv povinnosti při pořizování soupisu, vydávání či uplatňování legitimací cikánských nebo kočovnických listů povinnými osobami tj. Romy, postihoval zákon jako přestupek (pokud nebyl spáchaný čin postihován trestními zákony přísněji), za který hrozilo vězení v trvání do 3 měsíců. Další možnou sankcí byla dražba majetku a propadnutí věci. Například za neoprávněné kočování (bez kočovnického listu) hrozil trest vězení v trvání do 1 měsíce spolu se zabavením zvířat a vozidel použitých ke kočování a jejich následná dražba.

Tvůrci zákona po vzoru zahraničních i dřívějších úprav vtělili do zákona ustanovení, které umožňovalo odnímat děti mladší 18 let romským rodičům, kteří o ně nemohli pečovat nebo jim zajistit řádnou výchovu. Takové opatření bylo vnímáno jako prevence před kočováním a tuláctvím další generace Romů. O odnětí rozhodoval soud, který odňaté děti přikazoval do péče v řádných rodinách nebo ve výchovných ústavech. Úřadům však bylo přiznáno právo prozatímně děti odejmout, přičemž proti takovému rozhodnutí nebylo možné se odvolat.

V neposlední řadě zákon umožňoval úřadům nařídít a provést na Romech lékařské prohlídky, ať už v zájmu jejich nebo veřejného zdraví. Mohlo se jednat např. o očkování, desinfekce, ostříhání, izolace, nucené dodání do léčebných ústavů atd. Zdravotní a veterinární opatření mohla být provedena i na jejich majetku nebo zvířatech.

I přes diskriminační zaměření zákona o potulných cikánech probíhala na našem území přirozená integrace Romů do společnosti. Dokladem této integrace je mimo jiné i fakt, že v roce 1936 ukončil studium Právnické fakulty Karlovy univerzity v Praze moravský Rom Tomáš Holomek z romské osady u Svatobořic na Kyjovsku.

Koncem 30. let 20. století se v Československu projevíly důsledky protiromských opatření v Německu, která byla vydávána prakticky ihned po nástupu nacistů k moci v roce 1933. Následkem tohoto pronásledování mířilo na naše území mnoho romských

---

¹⁶ Ustanovení § 7 zákona č. 117/1927 Sb. n. a z., o potulných cikánech.

rodin, které byly ovšem československými úřady vyhošťovány zpět dle výše uvedeného zákona o potulných cikánech. Situace se ještě více zhoršila po připojení pohraničních oblastí Československa k Velkoněmecké říši v důsledku mnichovské dohody v říjnu 1938.

1.5 Protektorát Čechy a Morava

Protektorát Čechy a Morava vznikl na základě výnosu Vůdce a říšského kancléře č. 75/1939 Sb. z. a n., o Protektorátu Čechy a Morava, ze dne 16. března 1939. Tím došlo v oblasti práva, soudní soustavy a státní správy na fiktivně autonomním protektorátním území k dualistické úpravě, kdy vedle sebe existovaly jak protektorátní orgány, tak orgány Velkoněmecké říše. Již v samotném výnosu se stanovilo, že „*právo platné nyní v Čechách a na Moravě zůstává v účinnosti, pokud neodporuje smyslu převzetí ochrany Německou říší*“.¹⁷ Jelikož právní řád zaniklé demokratické Československé republiky nebyl slučitelný s nacistickým právním řádem, byly protektorátní orgány nuceny vydávat zákony a nařízení, které vycházely právě z říšské právní úpravy.

Na území protektorátu se postupným zaváděním Norimberských zákonů¹⁸ rozlišovaly 3 skupiny obyvatelstva. Privilegovanou skupinou byli říšští občané, kterými se stali dřívější čeští Němci a Němci, kteří přišli po okupační armádě. Druhou skupinou bylo české obyvatelstvo, které dostalo protektorátní příslušnost a s ní i neplnoprávné postavení ve srovnání s říšskými občany.¹⁹ Poslední skupinou byly osoby, na něž se

---

¹⁷ Ustanovení čl. 12 výnosu Vůdce a říšského kancléře č. 75/1939 Sb. z. a n., o Protektorátu Čechy a Morava, ze dne 16. 3. 1939.

¹⁸ Norimberskými zákony se rozumí především dva ústavní zákony německého Říšského sněmu přijaté 15. září 1935 v Norimberku: zákon o říšském občanství a zákon na ochranu německé krve a německé cti. Lze k nim ovšem obsahově přiřadit i jiné zákonné úpravy obsahující nástroje k persekuci tzv. „rasově méněcenného obyvatelstva“, např. zákon o vlajce a státním znaku a později vydaný zákon o zdravém manželství. (Norimberské zákony. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, Datum poslední revize 9. 3. 2013 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Speci%C3%A1ln%C3%AD:Citovat&page=Norimbersk%C3%A9_z%C3%A1kony&id=9853909)

¹⁹ Postavení českého obyvatelstva vymezovalo vládní nařízení č. 19/1940 Sb. z. a n., o protektorátní příslušnosti, ze dne 18. 1. 1940.

vztahovaly nacistické rasové předpisy a kterým byla odejmuta právní ochrana. Do této skupiny patřili kromě Židů i Romové.

Ačkoliv prováděcí nařízení k Norimberským zákonům vymezovaly pojmy cikán a cikánský míšenec, v protektorátu se do roku 1943 stále uplatňovalo rozlišení podle vydané legitimace cikánské a již probíraného zákona č. 117/1927 Sb. z. a n., o potulných cikánech. Teprve vládní nařízení č. 119/1943 Sb. z. a n., o vybírání sociální vyrovnávací dávky, ze dne 3. května 1943, je rozdělovalo po říšském vzoru na úplné cikány a na cikánské míšence s převážnou nebo s rovnou částí cikánské krve.

Prvním zásadnějším protiromským opatřením byl příkaz protektorátního ministerstva vnitra²⁰, aby Romové zanechali kočování a trvale se usadili, přičemž jim měly být příslušnými úřady odejmuty kočovnické listy. Proti tomuto opatření se však postavily obce, které se snažily Romy vyhnat, aby nedošlo k usazení na jejich katastru. Situaci muselo řešit ministerstvo vnitra výnosem č. D-1520-9/2-40-5 ze dne 13. února 1940, kterým okresním a vládním policejním úřadům uložilo, aby vhodným způsobem působily na obce, pomáhaly dobrovolně se usazujícím Romům a rázně zakročily proti těm, kteří se původnímu příkazu nechtějí podvolit. Romové, kteří se dobrovolně neusadili do konce ledna 1940, měli být zařazeni do kárných pracovních táborů.

Tyto tábory byly sice formálně zřízeny již vládním nařízením č. 72/1939 Sb. z. a n., o kárných pracovních táborech, ze dne 2. března 1939, tedy před vznikem protektorátu, reálně však začaly být provozovány až v srpnu 1940, a to konkrétně v obcích Lety u Písku a Hodonín u Kunštátu. Dle nařízení měly sloužit k výchově „*osob práce se štítících, které dovršily 18. let věku a nemohou prokázati, že mají řádným způsobem zajištěnu obživu*“²¹ a k využití jejich pracovních schopností k všeobecně prospěšným účelům. Okresní úřady na četné žádosti obcí, které nechtěly nebo nedovedly řešit problémy nastávající v souvislosti s nařízeným usazováním romských kočovníků, využily této příležitosti a začaly do táborů internovat také Romy. Podíl Romů v těchto táborech se pohyboval v rozmezí od 5 do 15 %.

Veškerá uvedená opatření ve své podstatě navazovala na zákony a nařízení vydané

---

²⁰ Tento příkaz byl vydán formou oběžníku pro zemské úřady v Praze a v Brně č. 64362/1939 – 5 ze dne 30. 11. 1939.

²¹ Ustanovení § 4 odst. 1 vládního nařízení č. 72/1939 Sb. z. a n., o kárných pracovních táborech, ze dne 2. 3. 1939.

za první republiky. Zvrat přišel až s nástupem Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora dne 27. září 1941, který zavedl zvýšenou kontrolu říšských okupačních úřadů nad děním v protektorátu. Tato zvýšená kontrola reálně znamenala úplný zánik zdánlivé autonomie protektorátní státní správy, jež se nadále stala jen loutkou v rukách nacistů. Tím byla otevřena cesta k vydání protektorátních protiromských opatření podle vzoru říšských právních předpisů a rok 1942 se tak stal zlomovým rokem v řešení tzv. cikánské otázky nejen v Protektorátu Čechy a Morava.

Protektorátní vláda nejprve vydala nařízení č. 89/1942 Sb. z. a n., o preventivním potírání zločinnosti, ze dne 9. března 1942, kterým se zavedly instituty plánovitého policejního dohledu a především policejní preventivní vazba. Tato vazba byla časově neomezená a vztahovala se na tzv. zločince z povolání a asociály. Dle předmětného nařízení asociální chování projevoval ten, *„kdo svým, byť i ne zločinným chováním namířeným proti pospolitosti dává na jevo, že se do pospolitosti včlenit nehodlá; jsou to na př. osoby, které drobnými, ale stále se opakujícími se přestupky se vymykají veřejnému pořádku (žebráci, tuláci, cikáni a osoby po způsobu cikánském kočující, nevěstky, osoby stížené nakažlivými chorobami, zvláště chorobami pohlavními, které se nechtějí podrobiti zdravotně-policejním opatřením příslušného úřadu a pijani) a osoby které bez ohledu zda byly trestány se vyhýbají práci a starost o svoji výživu přenechávají veřejnosti (osoby práce se štítící)“*.²² Hlava IV obsahovala zvláštní ustanovení pro cikány, z nichž nejdůležitější stanovilo, že *„cikánům a osobám potulujícím se po způsobu cikánském jest zakázáno vzdalovati se z místa, jež jim bylo úředně přikázáno, bez předchozího povolení kriminální ústředny“*.²³ Policejní preventivní vazba se vykonávala buď ve sběrných táborech, na něž byly přeměněny kárné pracovní a donucovací tábory, nebo v koncentračních táborech nacházejících se mimo území protektorátu. Na základě tohoto nařízení bylo v letech 1942 – 1944 do Osvětimi I. transporty odvezeno celkem 2 618 osob z toho minimálně 123 romských mužů a 121 romských žen. Uvedená opatření byla však zatím pouze první fází nacistického řešení tzv. cikánské otázky.

---

²² Ustanovení § 6 odst. 3 vládního nařízení č. 89/1942 Sb. z. a n., o preventivním potírání zločinnosti, ze dne 9. 3. 1942.

²³ Ustanovení § 18 odst. 1 vládního nařízení č. 89/1942 Sb. z. a n., o preventivním potírání zločinnosti, ze dne 9. 3. 1942.

Oběžníkem ministerstva vnitra č. D-1520-22/6-42-V/4, o boji proti cikánskému zlořádu, ze dne 24. června 1942, započala další etapa, ve které proběhl soupis všech „cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po cikánském způsobu“. Ten se uskutečnil na základě příkazu Generálního velitele neuniformované protektorátní policie²⁴ dne 2. srpna 1942. Soupisu bylo podrobena celkem 11 886 osob, z nichž 5 830 bylo příslušnými policejními úřady klasifikováno jako cikáni a cikánští míšenci, 5 108 jako osoby žijící po cikánském způsobu a 948 osob podléhalo sice soupisu, ale žilo na volné noze, nebo se nacházelo ve vězeních, v nemocnicích apod. Takto podchycená romská populace byla rozdělena do dvou skupin. Členové méně početnější skupiny byli nuceni odejít spolu se svými rodinami do táborů v Letech a v Hodoníně, které se přeměnily s účinností od 1. srpna 1942 na tzv. cikánské tábory. Větší skupina, ve které se nacházeli Romové, kteří pracovali a měli trvalé bydliště, byla ponechána na svobodě za dozoru policejních orgánů.

Závěrečnou fázi odstartoval rozkazem o deportaci Romů do koncentračního tábora Osvětim II. Birkenau ze dne 16. prosince 1942 šéf německé policie a SS Heinrich Himmler.²⁵ Na základě tohoto rozkazu bylo v období od března 1942 do ledna 1943 deportováno celkem 4 870 Romů žijících v protektorátě, přičemž se jednalo jak o Romy z cikánských táborů, tak o Romy ponechané na svobodě. Po odjezdu posledního transportu byly cikánské tábory v Letech a v Hodoníně uzavřeny. Po osvobození Osvětimi se nazpět do vlasti vrátilo 583 přeživších vězňů, kteří byli označeni písmenem C jako cikáni a cikánští míšenci.

Za legislativní tečku tzv. cikánské otázky lze považovat nařízení Generálního velitele protektorátní neuniformované policie, o výměně osobních průkazů z „rasově-biologického hlediska“, ze dne 20. dubna 1944, kterým byly osobám neoznačeným za cikány nebo cikánské míšence vyměněny legitimace cikánské za běžné osobní průkazy.

---

²⁴ V půlce roku 1942 byla provedena reforma protektorátní policie a ústředním orgánem pro řešení tzv. cikánské otázky se stal úřad Generálního velitele neuniformované protektorátní policie, v jehož čele stál Horst Bóme a kterému podléhala mimo jiné i protektorátní kriminální policie.

²⁵ Samotný rozkaz se nedochoval, ale k jeho rekonstrukci může sloužit prováděcí příkaz Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA) ze dne 29. 1. 1943, který byl jakousi prováděcí vyhláškou. (LHOTKA, Petr. Himmlerův výnos o deportaci Romů do Osvětimi (1942). INSTITUT TEREŽÍNSKÉ INICIATIVY. *Holocaust.cz* [online]. 26.9.2011 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/cz2/history/events/vynos>)

1.6 Legislativa upravující státem řízenou asimilaci Romů v letech 1945 – 1968

Dle odhadů přežilo holokaust za druhé světové války v českých zemích nanejvýš 1 000 Romů.²⁶ Vzhledem k této skutečnosti se struktura romské populace v Československu výrazně změnila, protože naše území začalo být mohutně osídlované romskými skupinami ze Slovenska, Maďarska a balkánských zemí.²⁷

Prvním poválečným vládním dokumentem, který se mohl a měl týkat i romských obyvatel byl tzv. Košický vládní program ze dne 5. dubna 1945, v němž bylo uvedeno, že „*Diskriminace občanů republiky z důvodů rasových nebude přípustná.*“²⁸ Zrovnoprávnění a nediskriminace romské populace však zůstala víceméně jen na papíře, vezmeme-li v úvahu, že po válce vešel opět v účinnost zákon č.117/1927 Sb. z. a n., o potulných cikánech, který byl zrušen až 31. července 1950 zákonem č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní, ze dne 12. července 1950.

S nástupem komunistického režimu bylo řešení tzv. cikánské otázky, jak tuto problematiku nazvala vláda, nakonec shledáno v koncepci nerepresivní státem řízené asimilace.

Tato koncepce byla vypracována Ministerstvem vnitra, které vydalo v roce 1952 interní směrnici nazvanou „Úprava poměrů osob cikánského původu“ určenou pro národní výbory a další správní orgány státu. V předmětné směrnici byl zpracován osmibodový program převýchovy, který mimo jiné obsahoval požadavek zařazení do řádného pracovního procesu, zajištění ubytování v místě takového pracoviště, dále dohlížení na řádné vyplácení mezd, dohled na školní docházku romských dětí, likvidovat mezi ostatním obyvatelstvem zbytky rasové diskriminace, odstraňovat negramotnost romského obyvatelstva, důkladně evidovat a hlavně usadit kočující

---

²⁶ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4., doplněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 129 p. ISBN 80-706-7952-2, s. 84.

²⁷ Dle údajů ze soupisů romské populace prováděné Ministerstvem vnitra a později evidence národních výborů bylo na území České republiky v roce 1947 evidováno 16 752 Romů, v roce 1966 vzrostl počet na 56 519, v roce 1980 překročil hranici 100 000 – konkrétně 101 193 a na konci komunistické éry v roce 1989 bylo evidováno 145 738 romských obyvatel. (NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4., doplněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 129 p. ISBN 80-706-7952-2, s. 84.)

²⁸ Ustanovení čl. V odst. 5 Programu československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků přijatý 5. dubna 1945 v Košicích, tzv. Košický vládní program.

romské obyvatelstvo.²⁹

Realizace tohoto programu byla naprosto nedůsledná, přičemž určitých výsledků bylo dosaženo pouze v resortu školství. V Květušíně na Šumavě byla počátkem 50. let otevřena "cikánská základní internátní škola" a v roce 1954 proběhlo z iniciativy Ministerstva školství a kultury dvoutýdenní školení tzv. cikánských důvěrníků. Jednalo se o vybrané Romy, kteří žili „řádným a ukázkovým životem“ a kteří měli po absolvování školení pomáhat svým romským spoluobčanům v procesu asimilace a převýchovy.

Vzhledem k těmto neuspokojivým výsledkům vydal ústřední výbor KSČ dne 8. dubna 1958 usnesení „O práci mezi cikánským obyvatelstvem“, v němž bylo stanoveno, že cílem dalšího počínání bude „celkové sociální a kulturní vyrovnání s ostatní společností až po konečné splnutí“. Zároveň v něm byl odmítnut koncept národní a kulturní autonomie, který by podle názoru ústředního výboru vedl k posílení společenské marginalizace Romů a zpomaloval by jejich převýchovu. Za hlavní problém bylo označeno pracovní zapojení Romů, jejich nízká kvalifikace a produktivita, stejně jako bytové podmínky, zdravotní situace a vzdělanost. Všechny tyto problémy vyplývaly dle usnesení z kočovného života Romů, a proto bylo zapotřebí dosáhnout jejich trvalého usídlení.³⁰

Na základě takto vytyčených cílů byl dne 17. října 1958 přijat zákon č. 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob, který nabyl účinnosti 11. listopadu 1958. Dle tohoto zákona měly národní výbory poskytovat „*osobám, které vedou kočovný způsob života, všestrannou pomoc, aby mohly přejít k usedlému způsobu života*“.³¹ Kočovný způsob života byl definován následovně: „*Kočovný způsob života vede ten, kdo se ve skupinách nebo jednotlivě toulá z místa na místo a vyhýbá se poctivé práci nebo se žije nekalým způsobem, a to i tehdy, je-li v některé obci hlášen k trvalému pobytu.*“.³² Osoba, která přes poskytnutou pomoc národních výborů setrvala v kočovném způsobu života, mohla být dle tohoto zákona potrestána pro trestný čin odnětím svobody na 6

---

²⁹ ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 1. vyd. Praha: Grada Pub., 2000, 95 p. ISBN 80-716-9528-9, s. 19.

³⁰ GRULICH, Tomáš a Tomáš HAIŠMAN. Institucionální zájem o cikánské obyvatelstvo v Československu v letech 1945–58. *Český lid*. 1986, roč. 73, č. 2, s. 77.

³¹ Ustanovení § 1 zákona č. 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob.

³² Ustanovení § 2 zákona č. 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob.

měsíců až 3 léta.

Na tento zákon navazovaly další prováděcí a doprovodné podzákoné právní předpisy, které měly komplexně upravit nový a represivnější přístup k asimilaci Romů. Jednotlivé úkoly byly rozděleny mezi Ministerstvo školství a kultury, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo vnitra. Ministerstvo školství a kultury vydalo směrnice, které se nadále zabývaly především výchovou a vzděláváním romských dětí, Ministerstvo zdravotnictví nařizovalo interními pokyny národním výborům zařadit kočující osoby do zdravotní evidence a provést u nich zdravotní prohlídky a Ministerstvo vnitra dostalo za úkol pořídit soupis veškerých kočujících osob. Tento soupis proběhl ve dnech 3. – 6. února 1959, přičemž celkově bylo sepsáno 46 500 osob, z nichž převážnou většinu tvořili Romové. Všechna tato opatření, včetně textů zákona o trvalém usídlení kočujících osob a navazujících směrnic, shrnovala brožura z roku 1959 „Práce mezi cikánským obyvatelstvem“, která byla určena pro potřebu národních výborů.³³

Od takto přijatých zákonů a podzákoných právních předpisů se očekávalo, že ve střednědobé perspektivě vyřeší problémy romského obyvatelstva uvedené v usnesení „O práci mezi cikánským obyvatelstvem“. Praxe ukázala, že sice bylo možno dosáhnout dílčích výsledků, ale bezprostřední asimilaci romského obyvatelstva nebylo možno realizovat. Nepřekonatelné překážky vyvstaly především s trvalým usazením tradičně kočovných tzv. olašských Romů, ale i mnohých skupin z východního Slovenska, které přijížděly do českých zemí za prací.

Dne 15. června 1965 projednalo předsednictvo ÚV KSČ kontrolní zprávu o plnění usnesení „O práci mezi cikánským obyvatelstvem“, přičemž konstatovalo, že úkoly zadané předmětným usnesením nejsou státními orgány důsledně realizovány. Na základě této kritiky vydala vláda ČSSR dne 13. října 1965 usnesení č. 502/1965 Sb., o opatřeních k řešení otázek cikánského obyvatelstva, ve kterém stanovila 3 zásadní úkoly: 1) likvidaci romských osad a chatrčí a řešení bytového problému Romů, 2) zabezpečení výchovy a povinné školní docházky romských dětí, 3) zařazování práceschopných mužů do pracovního procesu. Těchto cílů mělo být dosaženo

---

³³ ZAPLETAL, Tomáš. *Romové v materiálech bezpečnostních složek (1945-1989)*. Brno, 2010. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/20558/ff_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D, s. 41.

systematickým rozptylem a přesunem romských rodin z míst jejich silné koncentrace na Slovensku do určených krajů na českém území. Za tímto účelem byl předmětným usnesením zřízen Vládní výbor pro otázky cikánského obyvatelstva, který představoval poradní, iniciativní a koordinační orgán tohoto postupu.³⁴

Přijaté rozhodnutí o organizovaném rozptylu vycházelo především z údajů získaných na Slovensku, kde v polovině 60. let žilo v 1 027 romských osadách přibližně 163 000 Romů, přičemž z práceschopných Romů nebyla zaměstnána ani polovina.³⁵

Na základě usnesení č. 502/1965 Sb. vládní výbor vypracoval koncepci organizovaného rozptylu romského obyvatelstva, dle které byl v roce 1966 uskutečněn přesun 263 romských rodin ze Slovenska do českých zemí, přičemž bylo zlikvidováno 59 osad a vykoupeno 1715 chatrčí. V rámci území Slovenska bylo přesunuto dalších 1490 romských rodin. Všem přesunutým rodinám byla poskytnuta finanční podpora.³⁶ Přestože v roce 1967 byla vládou schválena další fáze vypracované koncepce³⁷, k její realizaci již nebylo přistoupeno.

Výsledkem státem řízení asimilace v letech 1945 – 1968 bylo na jedné straně podstatné zlepšení sociální, zdravotní a vzdělanostní situace Romů, na straně druhé s přesídlením došlo uvnitř romských komunit k narušení tradičních sociálních vazeb a

---

³⁴ LISÁ, Helena. *Romové v České republice, 1945-1998*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999, 558 p. ISBN 80-902-2607-8. Dostupné z: http://www.socioklub.cz/docs/romove_v_cr.pdf, s. 164 - 165.

³⁵ DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů : 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, 245 s. ISBN 80-706-7533-0, s. 203.

³⁶ LISÁ, Helena. *Romové v České republice, 1945-1998*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999, 558 p. ISBN 80-902-2607-8. Dostupné z: http://www.socioklub.cz/docs/romove_v_cr.pdf, s. 168.

³⁷ Dle materiálu s názvem „Celostátní harmonogram likvidace cikánských osad, čtvrtí a ulic pro léta 1967 až 1970 včetně materiálního a finančního zabezpečení“, který v květnu 1967 projednávala vláda, mělo být na Slovensku do roku 1970 ze 1 027 osad zlikvidováno 611, což znamenalo zajistit nové ubytování 52 000 romským obyvatelům. Ve stejném období mělo být na českém území zlikvidováno z 86 osad 83 spolu s 1 067 hygienicky závadnými byty, které se nacházely mimo osady, a nově ubytováno přibližně 11 500 romských obyvatel. Ze Slovenska tak mělo být do českých zemí přesunuto zhruba 14 000 slovenských Romů a v rámci slovenských krajů a okresů rozptýleno celkem asi 63 000 osob. Náklady na realizaci tohoto projektu byly odhadovány ve výši 571,7 mil. Kčs. Všechny tyto kroky schválila vláda usnesením č. 159/1967 Sb. ze dne 15. května 1967. (LISÁ, Helena. *Romové v České republice, 1945-1998*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999, 558 p. ISBN 80-902-2607-8. Dostupné z: http://www.socioklub.cz/docs/romove_v_cr.pdf, s. 168.)

k zániku tradičního hodnotového řádu.³⁸ Navíc romská kultura i romský jazyk byly označeny za přežitek a Romové byli tlačeni k tomu, aby neučili své děti romsky.

1.7 Legislativa týkající se romské otázky v letech 1969 – 1992

V roce 1968 došlo v ČSSR k liberalizaci a demokratizaci celospolečenských poměrů, přičemž toto období je označováno termínem „Pražské jaro“. V duchu těchto změn bylo postupně ustoupeno i od rozptylu romského obyvatelstva a celé koncepce státem řízené asimilace. Nejprve byl usnesením vlády č. 384/1968 Sb. ze dne 7. listopadu 1968 zrušen Vládní výbor pro otázky cikánského obyvatelstva, jehož pravomoc a působnost byly předmětným usnesením přeneseny na Ministerstvo práce a sociálních věcí. Následovalo usnesení vlády č. 279/1970 Sb. ze dne 25. listopadu 1970, ve kterém byla vytyčena nová koncepce společenské integrace Romů s respektováním jejich pozitivních etnických specifík a za jejich aktivní účasti. Tato koncepce byla dále zpracována v usnesení vlády č. 231/1972 Sb. ze dne 24. srpna 1972, které zároveň zrušilo předchozí usnesení č. 502/1965 Sb. a č. 159/1967 Sb.

Dalším důsledkem Pražského jara bylo založení první romské organizace na našem území a to Svazu Cikánů – Romů na ustavujícím sjezdu v Brně dne 30. srpna 1969.³⁹ Tento svaz již spolupracoval s vládou na formulování nové koncepce společenské integrace Romů, zabýval se propagací romské kultury a snažil se také pomáhat v řešení sociálních problémů. Tato jakási „emancipace“ Romů však neměla dlouhé trvání. Po

---

³⁸ Nejvyššími hodnotami pro Romy jsou život, rodina a rod. Charakteristické jsou pro Romy velké rodiny, protože po staletí platilo, čím větší rodina, tím větší šance na zachování vlastního rodu. Aby taková rodina přežila, musela být organizována a hierarchizována. V čele stál vajída, pro něhož nejdůležitější vlastností byla přirozená autorita. O otázkách celé rodiny nerozhodoval sám, ale po poradě se všemi muži a za přítomnosti celé komunity. Pro zachování rodiny byla také důležitá soudržnost a z toho vyplývající láska k dětem a láska dětí k rodičům. Děti byly vychovávány k úctě ke svým předkům a ke starším lidem, kteří předávali své zkušenosti další generaci. Jelikož romské rodiny nikdy nežily v nadbytku, vysokou hodnotou byly pro ně i peníze. Pokud je měly, nebály se je ihned utratit, protože přítomnost a minulost byly pro ně daleko důležitější hodnoty, než budoucnost.

³⁹ O něco dříve (v dubnu 1969) byl na Slovensku založen „bratrský“ Zvaz Cigánov – Romov a to z důvodu federalizace Československa 1. ledna 1969. Oba svazy se staly společenskými organizacemi v rámci tehdejší Národní fronty. (DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů : 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, 245 s. ISBN 80-706-7533-0, s. 205 – 206.)

veřejném vyhlášení požadavku na přiznání statutu romské národnosti, který byl pro tehdejší vládu naprosto nepřijatelný, byl Svaz Cikánů – Romů pod státním nátlakem v roce 1973 zrušen.

Následovalo další období, kdy bylo o řešení romské otázky rozhodováno bez aktivní účasti Romů. Přijatá koncepce společenské integrace Romů zůstala sice platná, avšak prostředky k její realizaci byly vládou shledány v poskytování materiálních a sociálních výhod romskému obyvatelstvu. Tyto výhody spočívaly v přednostním přidělování bytů, zvýšení sociálních dávek, poskytování speciálních účelově vázaných příspěvků apod. Skutečné problémy Romů však řešeny nebyly, naopak se Romové stávali čím dál více závislími na pomoci státu.

Ve srovnání s předešlými řešeními byla koncepce společenské integrace Romů jistým krokem vpřed. V omezené míře mohli Romové rozvíjet svoji kultury např. v rámci zájmové činnosti zakládat folklorní soubory apod. Oficiálně však Romové nebyli před rokem 1989 uznáni jako svébytná etnická skupina a nadále byli považováni jen za skupinu sociálně retardovanou, kterou je třeba přizpůsobit většinové společnosti.⁴⁰

K uznání Romů jako národnostní a etnické menšiny došlo až po Sametové revoluci v roce 1989, čímž jim byla přiznána všechna práva s tím související. V březnu 1990 byla založena politická strana Romská občanská iniciativa, která ve volbách v roce 1990 kandidovala v rámci Občanského fóra, přičemž šest romských poslanců se dostalo do České národní rady a čtyři poslanci do Federálního shromáždění. V letech 1990 – 1992 následovalo hromadné zakládání dalších romských sdružení, z nichž pouze menší část zůstala i nadále aktivní.

Zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, bylo zrušeno ustanovení § 3 zákona č. 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob, jenž umožňoval trestní postih osob, které setrvaly v kočovném způsobu života. Zákon č. 74/1958 Sb., ve znění zákona č. 175/1990 Sb., byl jako celek zrušen až zákonem č. 57/1998 Sb., který nabyl účinnosti ke dni 30. března 1998. V důvodové zprávě k tomuto zákonu se mimo jiné konstatuje, že ačkoliv zůstává zákon č. 74/1958 Sb. nenaplněn, *„jeho znění je třeba pokládat za*

---

⁴⁰ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: MŠMT, 1998, 51 s. ISBN 80-238-3751-6., s. 31-35.

diskriminující vůči určité skupině obyvatel“ a „samotnou jeho existenci je nutno pokládat za ostudu platného českého právního řádu“.⁴¹

---

⁴¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 57/1998 Sb., kterým se zrušuje zákon č. 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob, ve znění zákona č. 175/1990 Sb.

2 Diskriminace Romů ve vzdělání?

Jak vyplývá z předchozí kapitoly, jednou z významných oblastí, kterou se snažil stát v minulosti řešit v souvislosti s tzv. romskou otázkou, byla oblast vzdělání. Již Josef II. ve svých asimilačních nařízeních zavedl povinnou školní docházku pro romské děti. Přesto dle údajů z let 1909 – 1910 panovala mezi dospělým romským obyvatelstvem na našem území úplná negramotnost a nízká úroveň gramotnosti byla i mezi romskými dětmi. Jen polovina romských rodičů posílala své děti do školy a to ještě velmi nepravidelně. Vzdělání nebylo pro Romy žádnou prioritou, a to především z důvodu jeho (ne)využitelnosti. Pro způsob jejich života byly daleko důležitější praktické dovednosti jako zhotovování a oprava drobných výrobků, tanec, zpěv a také chytání divoké zvěře.

Určité zlepšení nastalo během první republiky. V roce 1926 byla založena první škola pro romské děti na československém území (konkrétně v Užhorodě), kterou vlastními silami postavili samotní Romové. Někteří Romové dosáhli i na středoškolské a vysokoškolské vzdělání (např. Tomáš Holomek ze Svatobořic v roce 1936 úspěšně ukončil studium Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze).⁴²

S vyhlazením „českých“ Romů za druhé světové války a následným příchodem „jihovýchodních“ znatelně poklesla i vzdělanost celého romského obyvatelstva na našem území. Dle historika Miroslava Dědiče se dalo v této době hovořit o totální negramotnosti Romů v poválečném Československu.⁴³ V období komunismu se gramotnost Romů velmi výrazně zvýšila. To dokládají i statistiky národních výborů z roku 1980 (viz Příloha č. 1 – Složení mužské a ženské romské populace podle dosaženého školního vzdělání z roku 1980). Na druhou stranu z těchto údajů jasně vyplývá, že jen minimální část romské populace dosáhla na vyšší než jen základní vzdělání.

---

⁴² DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994, 199 s. ISBN 80-706-7395-8, s. 130.

⁴³ DĚDIČ, Miroslav. Historická a společenská východiska současného stavu a perspektiv vzdělávání a výchovy romských dětí a mládeže. In: *Výchova a vzdělávání romských dětí a mládeže: referáty, příspěvky, závěry z jednání odborných sekcí, dokumenty, další informace z celostátního semináře 3.-5. listopadu 1999 v Českých Budějovicích*. V Českých Budějovicích: Pedagogické centrum, 1999, 30 - 42. ISBN 80-7019-003-5, s. 33.

Dle údajů Českého statistického úřadu ze sčítání lidu, domů a bytů z roku 2001 se tato situace nezlepšila ani v České republice po roce 1993 (viz Příloha č. 2 – Obyvatelstvo v ČR podle národnosti a nejvyššího ukončeného vzdělání).⁴⁴ Přestože tyto údaje nejsou stoprocentně vypovídající z důvodu malého zájmu Romů k přihlášení se k romské národnosti (podle předmětného statistického šetření se k romské národnosti přihlásilo celkem 11 746 obyvatel, přičemž dle kvalifikovaných odhadů romská populace v ČR čítala 200 000 příslušníků), dle odborníků odpovídají skutečnosti.⁴⁵

Jednu z příčin tohoto stavu naplno odhalilo rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku (dále jen jako „*ESLP*“) v případě D.H. a ostatní proti České republice, jehož rozbor je hlavní náplní této kapitoly.

2.1 Skutkové okolnosti případu D.H. a ostatní proti České republice

V letech 1996 až 1999 bylo v Ostravě osmnáct romských dětí školního věku včetně Denisy Holubové zařazeno nebo po určité době strávené v základních školách přeřazeno do zvláštních škol. O tomto zařazení rozhodli ředitelé zvláštních škol na základě doporučení pedagogicko-psychologických poraden, kde byly tyto romské děti podrobeny psychologickým testům, a se souhlasem rodičů. Tato rozhodnutí ředitelů zvláštních škol byla doručena rodičům dětí s poučením, že se proti nim mohou odvolat, přičemž tohoto práva žádný z rodičů nevyužil.

V červnu roku 1999 obdržel Školský úřad v Ostravě od výše uvedených 18 dětí resp. jejich rodičů jakožto zákonných zástupců (dále jen jako „*stěžovatelé*“) návrh na přezkoumání předmětných rozhodnutí ředitelů zvláštních škol mimo odvolací řízení. V těchto návrzích stěžovatelé tvrdili, že rozumové schopnosti romských dětí nebyly

---

⁴⁴ Údaje ze sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 podle národnosti a nejvyššího dosaženého vzdělání nebyly v den dokončení této diplomové práce stále k dispozici. Nicméně k romské národnosti se v tomto sčítání přihlásilo 5 199 obyvatel a v kombinaci s jinou národností dalších 7 951 obyvatel. Dle Zprávy o stavu romské menšiny v České republice za rok 2010, kterou vypracovala Rada vlády pro národnostní menšiny, se počet Romů v České republice odhaduje v rozmezí 150 000 – 200 000. (RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2010*. Praha, 2010. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2010-88326/>)

⁴⁵ RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2004*. Praha, 2004. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2004-20260/>

testovány spolehlivě a že jejich zástupci nebyli dostatečně informováni o důsledcích svého souhlasu se zařazením do zvláštních škol. Požadovali proto zrušení napadených rozhodnutí, jelikož nebyla v souladu se zákonnými požadavky a porušovala jejich právo na vzdělání bez diskriminace. Školský úřad shledal napadená rozhodnutí v souladu s právními předpisy a konstatoval, že nejsou splněny podmínky pro zahájení řízení o přezkumu předmětných rozhodnutí mimo odvolací řízení.

Dne 15. června 1999 podalo 10 stěžovatelů ústavní stížnost, přestože nevyčerpali všechny procesní prostředky k ochraně svých práv. Tento nedostatek své stížnosti odůvodnili ustanovením § 75 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, tj. že „*stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatelů*“. Stěžovatelé v ústavní stížnosti požadovali, aby Ústavní soud konstatoval, že „*zařazením stěžovatelů do zvláštních škol bez dostatečného průběžného sledování, zda u nich dochází ke změně v charakteru jejich postižení nebo zda zvláštní škola přestává odpovídat stupni jejich postižení, vystavením rasové segregaci a diskriminaci byla porušena jejich ústavně zaručená základní práva a svobody*“.⁴⁶ Dalším požadavkem bylo uložení povinnosti ředitelům zvláštních škol pravidelně sledovat změny postižení stěžovatelů (a v případě zlepšení pak povinnost podat návrh na přeřazení stěžovatelů na běžnou základní školu) a Školskému úřadu Ostrava a Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy uložení povinnosti vypracovat plán na odstranění rasové segregace a rasové diskriminace na zvláštních školách v Ostravě. Důležitým bodem petitu pro stěžovatele osobně bylo uložení povinnosti nabídnout možnost kompenzačního vzdělání k odstranění jejich deficitu ve vzdělání způsobeného tvrzeným porušením práv. Konečně se pak stěžovatelé domáhali zveřejnění omluvného inzerátu ve znění: „*Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR se tímto hluboce omlouvá za vystavení romské populace rasové segregaci a rasové diskriminaci ve vzdělání na území města Ostravy*“.⁴⁷

Ústavní soud přijal argumentaci stěžovatelů ohledně významu stížnosti, zabýval se jí a následně o ni meritorně rozhodl v usnesení sp.zn. I. ÚS 297/99 ze dne 20. října 1999. V předmětném usnesení Ústavní soud zčásti vyslovil svou nepřislušnost k rozhodování, protože pouze pět stěžovatelů napadlo výše uvedená rozhodnutí ředitelů

---

⁴⁶ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 10. 1999, sp. zn. I. ÚS 297/99.

⁴⁷ Tamtéž.

zvláštních škol a zbylých sedm stěžovatelů nikoliv. U těchto pěti stěžovatelů stížnost zamítl, protože ji shledal zjevně neopodstatněnou, když konstatoval, že ředitelé rozhodovali dle zákona, na základě doporučení pedagogicko-psychologických poraden a se souhlasem zákonných zástupců stěžovatelů. Dále Ústavní soud shledal, že „*je povinen hodnotit pouze konkrétní okolnosti jednotlivých případů, nikoliv celkový společenský, kulturní nebo sociální kontext, byť argumentaci stěžovatelů nelze upřít jistou míru přesvědčivosti*“ a dále uvedl: „*tvrzení stěžovatelů o tom, že nebyli dostatečně průběžně sledováni a že byli vystaveni rasové segregaci a diskriminaci, nejsou v konkrétních případech žádným způsobem doložena a stěžovatelé se o to v podstatě ani nepokoušejí*“.⁴⁸

S tímto stanoviskem však stěžovatelé nesouhlasili, a tak dne 18. dubna 2000 podali k ESLP stížnost č. 57325/00. Hlavním požadavkem stěžovatelů v této stížnosti bylo konstatování porušení práv osmnácti stěžovatelů dle čl. 3 a 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „*Úmluvy*“), jakožto i čl. 2 Protokolu č. 1 ve spojení s čl. 14 Úmluvy ze strany České republiky jako státu.⁴⁹ Těmito porušeními měli stěžovatelé utrpět nejen podstatnou újmu na svých právech na vzdělání, ale i psychickou a emocionální újmu. Z těchto důvodů také žádali finanční odškodnění ve výši 22 000 Eur pro každého stěžovatele, jelikož „*nadále pocítují závažné důsledky tohoto porušení Úmluvy ve všech oblastech svého života*“.⁵⁰

Předmětnou stížností se nejprve zabýval senát ESLP, který dne 6. února 2006 vynesl rozsudek, v němž konstatoval, že k tvrzenému porušení čl. 3 a 6, a čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 2 Protokolu č. 1 nedošlo. Stěžovatelé však využili možnosti dané čl. 43 Úmluvy a dne 5. 5. 2006 požádali o postoupení celé věci velkému senátu, který jim dne 3. 7. 2006 vyhověl. Konečný verdikt tak v celém případě vynesl až Velký senát ESLP dne 13. listopadu 2007.⁵¹

---

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Znění předmětných článků Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolu č. 1 viz Příloha č. 3.

⁵⁰ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, bod 213.

⁵¹ Znění čl. 43 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod viz Příloha č. 3.

2.2 Argumentace stěžovatelů ve stížnosti k ESLP

Stěžovatelé spatřovali porušení svých práv v přeřazení (pokud navštěvovali běžnou základní školu) či v zařazení (pokud vůbec do běžné základní školy nenastoupili) do zvláštní školy, které sice bylo odůvodněno pedagogicko-psychologickými testy, ale tyto testy v některých případech byly provedeny neodborně a především již samotné tyto testy nebyly přizpůsobeny romské populaci (nastávalo tak zkreslení výsledků u romského dítěte), čímž docházelo k faktické rasové segregaci a rasové diskriminaci.

Podle stěžovatelů tak docházelo k tzv. „nepřímé diskriminaci“, jejíž existenci lze definovat tím, že:

- dochází k rozdílnému zacházení ve srovnání s jinými osobami nacházejícími se v obdobné situaci a
- rozdíly nemohou být objektivně a racionálně opodstatněny ani jako uskutečňování záměru, ani jako prostředek k jeho uskutečnění a
- rozdílné zacházení nemusí být upraveno normativním předpisem, ale příčinou diskriminace může být i „zavedená praxe“ nebo „faktická situace“.

Se stěžovateli tak bylo zacházeno rozdílně ve srovnání s neromskými osobami tím, že byli zařazováni do zvláštních škol (ač zcela v souladu s aplikací příslušné právní úpravy), aniž by toto rozdílné zacházení bylo objektivně či racionálně opodstatněné, přestože celý proces byl prováděn striktně na základě zákona⁵², který sám o sobě nebyl stěžovateli označen za diskriminační, ale na jeho základě docházelo k faktické diskriminaci.

Skutečnost, že s nimi bylo zacházeno rozdílně, prokazovali stěžovatelé pouze jediným důkazem, a to statistickými údaji: „... z celkového počtu 1.360 žáků na zvláštních školách v Ostravě je 762 Romů, tedy 56,03 %. Naopak na základních školách v Ostravě je z celkového počtu 33.372 žáků pouze 753 Romů, tedy 2,26 %. Podíl romských žáků navštěvujících zvláštní školy tak přesahuje podíl Romů, navštěvujících základní školy. Ačkoliv Romové představují méně než 5 % všech školou povinných dětí v Ostravě, tvoří více než 50 % žáků zvláštních škol.“⁵³ Tyto údaje stěžovatelé získali

---

⁵² Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (tzv. školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁵³ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 10. 1999, sp. zn. 1. ÚS 297/99.

z dotazníkového průzkumu, v němž odpovídali ředitelé 8 zvláštních a 69 základních škol – nešlo tedy o žádné oficiální údaje.

Skutečnost, že toto rozdílné zacházení nebylo objektivně a racionálně zdůvodněno, stěžovatelé neprokazovali, jelikož dle jejich názoru se jednalo o převrácené důkazní břemeno a bylo na vládě, aby prokázala, že rozdílné zacházení bylo objektivně a racionálně zdůvodněno.

Důsledkem takovéto diskriminace pak podle stěžovatelů bylo, „že se stěžovatelům v porovnání s neromskými dětmi dostalo podstatně horšího vzdělání“ a „v konečném důsledku tak byli připraveni o možnost absolvovat středoškolské vzdělání jinde než v odborném učilišti“.⁵⁴ Na podporu těchto svých tvrzení stěžovatelé argumentovali judikaturou samotného ESLP.

Nejdůležitějším takovým judikátem je bezesporu rozhodnutí v případě *Hoogendijk proti Nizozemí*⁵⁵, které se zabývalo mimo jiné připuštěním statistických údajů jako důkazního prostředku. Soud v tomto rozhodnutí uvedl, že „samotné statistické údaje sice nejsou dostačující, mohou však představovat, zejména nejsou-li zpochybněny, nepřímý důkaz o existenci diskriminace, který nutí vládu, aby pro rozdílné zacházení poskytla objektivní vysvětlení.“⁵⁶

Dále stěžovatelé poukazovali na případ *Natchova a ostatní proti Bulharsku*⁵⁷, v němž soud judikoval zásadu, podle níž, má-li určitá politika nebo obecné opatření nepřiměřené a škodlivé dopady na určitou skupinu osob, nelze vyloučit, že bude považováno za diskriminační i tehdy, když nebude namířeno konkrétně proti této skupině, přičemž stěžovatelé nemají povinnost prokazovat diskriminační úmysl. Dále v tomto rozsudku soud uvedl, za jakých okolností lze převrátit důkazní břemeno ze stěžovatelů na žalovaný stát. Důkazní břemeno lze převrátit, pokud se jedná o nenásilné rasově diskriminační jednání (např. v oblasti zaměstnání nebo poskytování služeb), naopak u násilných rasově diskriminačních trestných činů toto břemeno převrátit nelze.

---

⁵⁴ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, bod 135.

⁵⁵ Rozsudek Senátu ESLP ze dne 6. 1. 2005, ve věci *Hoogendijk proti Nizozemí*, stížnost č. 58461/00.

⁵⁶ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, bod 137.

⁵⁷ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 6. 7. 2005, ve věci *Natchova a ostatní proti Bulharsku*, stížnost č. 43577/98 a č. 43579/98.

Poukazem na další případ *Zarb Adami proti Maltě*⁵⁸ stěžovatelé dokladovali, že rozdílné zacházení může být v rozporu s článkem 14 Úmluvy, i když není upraveno normativním předpisem, a že příčinou diskriminace může být i „zavedená praxe“ nebo „faktická situace“. V takovém případě musí být důkazní břemeno přeneseno na vládu, která musí prokázat, že etnický původ stěžovatelů neměl na sporná rozhodnutí vliv, a že existovaly dostatečné záruky vylučující diskriminaci. Stejný závěr učinil ESLP i v případě *Timichev proti Rusku*⁵⁹, v němž dále dodal, že v případech, kdy stěžovatel prokáže rozdílné zacházení, musí žalovaná vláda prokázat, že je toto zacházení odůvodněno. Při neexistenci rasově neutrálního zdůvodnění se lze důvodně domnívat, že se rozdílné zacházení zakládá na rasových důvodech.

2.3 Postoj a argumentace vlády ČR

Vláda zdůrazňovala, že ve vzdělání stěžovatelů nehrála příslušnost k určité národnostní menšině rozhodující roli. Neexistoval žádný důkaz, že by bylo se stěžovateli zacházeno jinak, než s kýmkoliv jiným, neboť *„školní záznamy stěžovatelů nade vší pochybnost dokazují, že jejich zařazení do zvláštních škol nebylo odůvodněno jejich etnickým původem, nýbrž výsledky psychologických testů provedených v pedagogicko-psychologických poradnách“*.⁶⁰

Statistické údaje, na kterých stěžovatelé prokazovali jiné zacházení, označila vláda za nedostatečně přesvědčivé, jelikož vyjadřují subjektivní názor ředitelů škol, kteří vyplňovali příslušný dotazník, na jehož základě byla statistika vytvořena a žádná oficiální statistika neexistuje. Rovněž odmítala podobnost situace s výše zmíněným případem *Zarb Adami proti Maltě*, jelikož *„nepoměr mezi počtem mužů a žen jmenovaných členy poroty, který byl v tomto případě zjištěn, byl důsledkem rozhodnutí státu, kdežto statistiky, o které se v projednávané věci opírají stěžovatelé, jsou především výrazem vůle rodičů, aby jejich děti navštěvovaly zvláštní školu, a nikoli jednání nebo opomenutí státu“*.⁶¹

---

⁵⁸ Rozsudek Senátu ESLP ze dne 20. 9. 2006, ve věci *Zarb Adami proti Maltě*, stížnost č. 17209/02.

⁵⁹ Rozsudek Senátu ESLP ze dne 13. 12. 2005, ve věci *Timichev proti Rusku*, stížnost č. 55762/00 a 55974/00.

⁶⁰ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, bod 147.

⁶¹ Tamtéž, bod 148.

Dále vláda argumentovala tím, že i kdyby byly statistické údaje hodnověrné a odpovědnost za tento stav přičitatelná státu, nejednalo se o nepřímou diskriminaci neslučitelnou s Úmluvou, neboť napadené opatření „*sledovalo legitimní cíl, konkrétně přizpůsobení vzdělávacího procesu schopnostem dětí se zvláštními vzdělávacími potřebami*“.⁶²

Dalším faktorem, kterým se vláda zaštiťovala, byl zákonný souhlas rodičů. Pokud by byly zpochybněny testy, na jejichž základě bylo rozhodováno, stále se podle vlády jednalo pouze o doporučení ze strany pedagogicko-psychologických poraden, které tyto testy prováděly. Podstatný a rozhodující byl především souhlas rodičů, bez kterého by stěžovatelé nebyli přeřazeni (či zařazeni) do zvláštních škol. Dále vláda tvrdila, že rodiče byli náležitě informováni o důsledcích jejich souhlasu, a pokud některé informace neměli, mohli si je vyžádat od příslušných úřadů.

Vláda také poukazovala na to, že rodiče nepodali odvolání proti rozhodnutí ředitelů zvláštních škol, ani nepodnikli nic proto, aby své děti ušetřili údajnému diskriminačnímu zacházení, kromě podání stížnosti k Ústavnímu soudu a stížnosti k ESLP a celkově zaujali poměrně pasivní postoj ke vzdělání svých dětí. V této souvislosti také poznamenala, že „*článek 2 Protokolu č. 1 k Úmluvě klade důraz na primární roli a zodpovědnost rodičů při výchově svých dětí a stát tak nemůže zasáhnout, pokud jednání rodičů nevykazuje žádné známky toho, že nejsou ochotni nebo schopni rozhodnout o nejvhodnější formě vzdělání pro své děti*“.⁶³

Vláda odmítala, že by zařazením do zvláštních škol přišli stěžovatelé o možnost získat středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání. Dle vlády měli stěžovatelé možnost absolvovat středoškolské vzdělání, zdokonalit své znalosti v nástavbové výuce nebo využít služeb profesního poradenství. Naopak „*nikdo ze stěžovatelů neprokázal, že by se o to pokusil (třeba i neúspěšně) nebo že by jeho (údajný) neúspěch vyplýval z nižšího vzdělání v důsledku někdejšího zařazení do zvláštní školy*“.⁶⁴ Vláda tak byla přesvědčena o tom, že se sami stěžovatelé připravili o možnost dalšího studia svým nezájmem.

---

⁶² Tamtéž, bod 149.

⁶³ Tamtéž, bod 153.

⁶⁴ Tamtéž, bod 154.

Ke vzdělání na zvláštní škole vláda ještě dodala, že „*zvláštní školy je třeba považovat za alternativní a nikoli podřadnou formu vzdělání*“ a domnívala se, že „*v daném případě každopádně učinila rozumná opatření, jimiž byl kompenzován handicap stěžovatelů, kteří kvůli své individuální situaci potřebovali zvláštní vzdělávání, a že nepřekročila rámec pro uvážení, který Úmluva v oblasti vzdělání členským státům přiznává*“.⁶⁵

2.4 Hodnocení a závěry velkého senátu ESLP

Velký senát ESLP nejprve na základě vlastní judikatury prohlásil za nepřijatelné všechny stížnosti stěžovatelů opírajících se o ustanovení čl. 3 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a dále se zabýval jen těmi, které se dotýkaly čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 2 Protokolu č. 1. Následně se zabýval předběžnou námitkou vlády o nevyčerpání všech vnitrostátních prostředků ochrany práv stěžovatelů. V původním rozsudku senátu soud (stejně jako Ústavní soud ČR) dospěl k závěru, že nevyčerpáním všech vnitrostátních opravných prostředků se nebude zabývat vzhledem k tomu, že stížnost vyvolává otázky značného významu a v sázce jsou životně důležité zájmy. Naproti tomu velký senát ESLP (dále jen jako „*Soud*“) považoval vyřešení této otázky (tedy splnění podmínky vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků) za nezbytné.

Z tohoto důvodu se Soud ve svém rozsudku předběžnou námitkou vlády zabýval a s odůvodněním, že čl. 35 odst. 1 Úmluvy⁶⁶ je třeba aplikovat s „*jistou mírou pružnosti a bez přílišného formalismu*“⁶⁷ ji zamítl. K této otázce dále uvedl, že toto pravidlo není absolutní a nelze jej proto používat automaticky, ale naopak s přihlédnutím ke konkrétní situaci a na závěr konstatoval, že „*by bylo příliš formalistické požadovat po stěžovatelích, aby využili prostředek nápravy, jehož uplatnění nepovažovala za povinné ani nejvyšší soudní instance daného státu.*“⁶⁸

Při zkoumání merita věci Soud nejprve uvedl zásady, z kterých při řešení tohoto případu vycházel a které z naprosté většiny použil již ve svých předchozích rozhodnutích týkajících se diskriminace. Diskriminaci v souladu s dřívější judikaturou

---

⁶⁵ Tamtéž, bod 157.

⁶⁶ Znění čl. 35 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod viz Příloha č. 3.

⁶⁷ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, bod 116.

⁶⁸ Tamtéž, bod 118.

Soud definoval jako rozdílné zacházení s osobami nacházejícími se ve srovnatelné situaci, a to bez objektivního a rozumného zdůvodnění. Dále připustil, že „*politika nebo obecné opatření, které má nepřiměřené negativní dopady na určitou skupinu, může být považováno za diskriminační bez ohledu na to, že na takovou skupinu není konkrétně zaměřeno a že diskriminace potenciálně odporující Úmluvě může vyplývat i z faktické situace*“.⁶⁹

Co se týče důkazního břemene v otázce diskriminace, Soud potvrdil, že pokud stěžovatel prokáže existenci rozdílného zacházení, musí vláda prokázat jeho odůvodněnost. Prokázání existence rozdílného zacházení je možné i nepřímými důkazy a nevyvrácenými domněnkami, přičemž Soud využívá zásadu volného hodnocení důkazů a záleží vždy na specifických skutkových okolnostech, zda Soud dojde k přesvědčení, že předložené důkazy jsou způsobilé k přenesení důkazního břemene na žalovaný stát.

Pokud šlo o otázku použitelnosti statistiky jako důkazu, Soud konstatoval, že v rozsudku *Hugh Jordan proti Spojenému království*⁷⁰ dříve prohlásil, že statistiky samy o sobě nestačí k odhalení diskriminační praxe. Avšak v novějším a již zmíněném rozhodnutí *Hoogendijk proti Nizozemí* Soud vycházel do značné míry ze statistik, když shledal, že „*v případech, kdy je stěžovatel schopen na základě nesporných oficiálních statistik doložit existenci nepřímého důkazu o tom, že určitá norma, ač formulovaná neutrálně, ve skutečnosti dopadá na podstatně vyšší procento žen než mužů, musí žalovaná vláda prokázat, že se tak děje v důsledku objektivních faktorů, které nesouvisí s diskriminací na základě pohlaví*“.⁷¹

Soud na základě výše zmíněných tvrzení obou stran dospěl k závěru, že hlavní otázka, kterou v dané věci musí vyřešit, je, zda „*uplatňování zákonných ustanovení týkajících se zařazování do zvláštních škol mělo za následek bezdůvodné zařazení neúměrného počtu romských dětí, včetně stěžovatelů, do zvláštních škol a zda děti, které byly do těchto škol zařazeny, byly podstatným způsobem znevýhodněny*“.⁷² Aby mohl

---

⁶⁹ Tamtéž, bod 175.

⁷⁰ Rozsudek Senátu ESLP ze dne 4. 5. 2001, ve věci *Hugh Jordan proti Spojenému království*, stížnost č. 24746/94.

⁷¹ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, bod 180.

⁷² Tamtéž, bod 185.

Soud takto stanovenou otázku zodpovědět, musel určit, z jakých právních zásad a z jakých prokázaných skutkových zjištění bude vycházet.

První zásadní otázkou tak bylo připuštění statistických údajů jako důkazu, který je schopen převrátit důkazní břemeno v případech nepřímé diskriminace ze stěžovatelů na vládu. V tomto směru vzal Soud v potaz, že pro stěžovatele může být prokázání nepřímého diskriminačního zacházení obtížné, jak již jednou konstatoval ve zmíněném judikátu Natchova a ostatní proti Bulharsku. Dále podotkl, že podle směrnic Rady⁷³, mohou osoby před vnitrostátními orgány prokázat porušení zásady rovného zacházení jakýmkoli prostředky, včetně statistických údajů nebo vyvratitelné domněnky o existenci diskriminace. A konečně odkázal znovu na případy Hoogendijk a Zarb Adami, kde uznal význam oficiálních statistik coby vyvratitelné domněnky. Tato vyvratitelná domněnka pak zakládá presumpci, že určité opatření nebo praxe má diskriminační účinky, a tudíž musí žalovaný stát tuto domněnku vyvrátit a prokázat, že rozdílné zacházení není diskriminační povahy.

V tomto případě se Soud musel ještě vypořádat s námitkou vlády, že předložené statistické údaje stěžovatelů nejsou oficiální statistikou a nejsou proto dostatečně průkazné. Soud proto připustil, že „*statistické údaje předložené stěžovateli nemusejí být zcela spolehlivé, nicméně je přesvědčen, že tyto údaje ukazují převažující trend*“.⁷⁴ Soud vzal také v potaz další údaje převzaté především ze zprávy Výboru OSN pro odstranění rasové diskriminace⁷⁵ a ze zprávy Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti⁷⁶, které dokládaly vysoký podíl romských dětí ve zvláštních školách. Soud proto

---

⁷³ Směrnice Rady č. 97/80/ES ze dne ze dne 15. 12. 1997 o důkazním břemenu v případech diskriminace na základě pohlaví a směrnice Rady č. 2000/43/ES ze dne ze dne 29. 6. 2000 kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ.

⁷⁴ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, bod 191.

⁷⁵ Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace. *Závěrečné poznámky Výboru OSN pro odstranění rasové diskriminace, Česká republika*. CERD/C/304/Add.47. 30. 3. 1998 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/3ae6af378.html>

⁷⁶ Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti. *Druhá zpráva o České republice*. CRI(2000)4. 21. 3. 2000 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/czech_republic/CZE-CbC-II-2000-004-CZE.pdf

konstatoval, že „za těchto okolností lze důkazy předložené stěžovateli považovat za dostatečně věrohodné a významné pro vznik pádné presumpce nepřímé diskriminace“.⁷⁷

Z těchto důvodů Soud přenesl důkazní břemeno, ležící do té doby na stěžovatelích, na vládu, která měla prokázat, že rozdílný dopad neutrální právní úpravy nesouvisí s etnickým původem a připomněl, že dle své judikatury (např. *Larkos proti Kypru*⁷⁸) musí být v případě rozdílného zacházení výklad pojmů „objektivní a rozumné zdůvodnění“ a „legitimní cíl“ co nejpřísnější.

Ohledně legitimitnosti cíle Soud sice uznal argument vlády, že systém zvláštních škol byl motivován snahou o pozitivní opatření vůči dětem se specifickými vzdělávacími potřebami, avšak vyjádřil své znepokojení nad segregací, kterou tento systém vyvolává. Soud také připustil, že psychologické testy použité při posouzení schopností dětí při učení jsou nadále předmětem odborných debat a výzkumů, takže mu nepřisluší se touto otázkou zabývat, přesto konstatoval, že „existuje přinejmenším nebezpečí, že testy byly neobjektivní a jejich výsledky nebyly vyhodnocovány s ohledem na zvláštnosti a specifické charakteristiky romských dětí, které tyto testy absolvovaly a za takových okolností nemohou tyto testy sloužit k ospravedlnění napadeného rozdílného zacházení.“⁷⁹

Pokud se týká souhlasu zákonných zástupců stěžovatelů s jejich zařazením do zvláštních škol, dospěl Soud k závěru, že takovýto souhlas – v kontextu prokázaného rozdílného zacházení – znamenal akceptaci rozdílného, ale současně též diskriminačního zacházení. Judikatura Soudu v případě *Pfeifer a Plankl proti Rakousku*⁸⁰ však vyžaduje při vzdání se práva zaručeného Úmluvou (pokud to je vůbec možné) znalost všech skutečností, tedy vědomý souhlas. Soud dále dodal, že vzhledem k významu zákazu rasové diskriminace by toto vzdání se práva na ochranu před diskriminací bylo v rozporu s důležitým veřejným zájmem i v případě znalostí všech

---

⁷⁷ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, bod 195.

⁷⁸ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 18. 2. 1999, ve věci *Larkos proti Kypru*, stížnost č. 29515/95.

⁷⁹ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, bod 201.

⁸⁰ Rozsudek Senátu ESLP ze dne 25. 2. 1992, ve věci *Pfeifer a Plankl proti Rakousku*, stížnost č. 10802/84.

skutečností (např. obtížnějšího společenského uplatnění absolventů zvláštních škol, nižší kvality výuky apod.).

Soud tedy došel k závěru, že „za těchto okolností sice uznává úsilí, které české orgány vynaložily na zajištění vzdělání romským dětem, zároveň však není přesvědčen o tom, že by rozdíl v zacházení mezi romskými a ostatními dětmi byl objektivně a rozumně zdůvodněn a že by mezi použitými prostředky a sledovaným cílem existoval vztah přiměřenosti“.⁸¹

Soud na konci svého rozsudku nakonec došel i k závěru, že výsledkem celého výše popsaného procesu bylo zařazení stěžovatelů do škol pro děti s mentálním postižením, jejichž učební osnovy byly nižší úrovně než na běžných základních školách, a kde byli stěžovatelé izolováni od žáků z většinové populace. V důsledku toho se jim dostalo horšího vzdělání, které následně vyústilo v omezenější uplatnění na trhu práce, místo aby jim pomohlo a usnadnilo život mezi většinovým obyvatelstvem.

V úplném závěru odůvodnění rozsudku Soud konstatoval, že „jelikož bylo prokázáno, že uplatňování příslušných právních předpisů mělo v rozhodné době nepřiměřeně škodlivý dopad na romskou komunitu, Soud je konečně toho názoru, že tomuto diskriminačnímu zacházení museli být nutně vystaveni i stěžovatelé coby příslušníci této komunity a vzhledem k tomuto závěru se již Soud nemusí zabývat jejich individuálními případy“.⁸²

Soud tedy v petitu rozhodl, že v projednávaném případě došlo u každého ze stěžovatelů k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1, žalovaný stát má každému z osmnácti stěžovatelů uhradit částku 4 000 Eur jako náhradu morální újmy a všem stěžovatelům společně částku 10 000 Eur jako náhradu nákladů řízení.

2.5 Analýza rozsudku velkého senátu ESLP

Rozhodnutí ESLP v případě D. H. a ostatní proti České republice nebylo přijato bez výhrad a zvláště v České republice bylo zpočátku kritizováno. Odpůrci rozhodnutí poukazovali nejen na určité sporné otázky, které jsou rozebrány níže, ale i na fakt, že původní rozhodnutí senátu v poměru 6 ku 1 ve prospěch zamítnutí stížnosti bylo

---

⁸¹ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, bod 208.

⁸² Tamtéž, bod 209.

změněno velkým senátem v poměru 13 ku 4 ve prospěch uznání oprávněnosti stížnosti a konstatování porušení čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 2 protokolu č. 1 Českou republikou. Tím byla dokladována jistá nejednotnost a nahodilost v rozhodování ESLP.

Nejvíce kritizovanou částí předmětného rozsudku bylo připuštění neoficiálních statistických údajů jakožto důkazního prostředku, kterým lze dokázat a následně převrátit důkazní břemeno v případech nepřímé diskriminace. V souvislosti s touto otázkou je nutno uvést, že statistiku jako důkazní prostředek uznává nejen ESLP, ale i Evropský soudní dvůr (dále jen „ESD“). ESD však připomíná, že *„národnímu soudci přísluší vyhodnotit, zda statistické údaje mohou být vzaty v potaz, tj. zda zahrnují dostatečný počet jedinců, zda nejsou výrazem náhodných jevů a zda jsou obecně významné.“*⁸³

Jelikož v daném případě žádný národní soud neučinil zmíněný přezkum statistiky, kterou stěžovatelé předložili, měl ho podle mého názoru provést ESLP, zvláště když se nejednalo o oficiální statistiku, ale pouze o dotazníkový průzkum názorů ředitelů zvláštních škol. Věrohodnost a výpovědní hodnota takto vypracované statistiky měla být důkladně přezkoumána a v případě nutnosti si Soud měl vyžádat shromáždění nových relevantních statistických údajů. Zprávy ECRI i dalších nezávislých organizací, kterými se Soud ve svém odůvodnění zaštiťoval, totiž hovoří jen všeobecně o „velmi nadměrném zastoupení“ romských žáků na zvláštních a běžných základních školách či o „velkém počtu“ romských dětí zařazovaných do zvláštních škol, aniž by odkazovaly na nějaká relevantní data. Přestože takovýto přezkum by s největší pravděpodobností neměl vliv na konečné rozhodnutí, zvýšil by jeho míru přesvědčivosti a důvěryhodnosti, což by bylo nesmírné plus vezmeme-li v úvahu precedenční význam tohoto rozhodnutí.

Problematika pedagogicko-psychologických testů je jistě věc, která (jak konstatuje i Soud) by měla být v gesci odborníků. Sám ESLP ale tyto testy hodnotí negativně, protože nebyly přizpůsobeny romským dětem. Na první pohled vyznívá takovéto rozhodnutí podivně, jakoby Soud přímo požadoval, aby byly jedny testy pro většinovou populaci a jiné pro romské etnikum, což by samo o sobě mohlo být diskriminační. Musíme si však uvědomit, že romské děti jsou od útlého dětství vychovávány v kulturně specifických podmínkách, které jsou rozdílné oproti podmínkám ve většinové populaci.

---

⁸³ Rozsudek Velkého senátu ESD ze dne 27. 10. 1993, ve věci *Enderby v. Zdravotní rada v Renchay*, č. C-127/92.

Předně romské děti nejsou zvyklé na pevný denní režim, mají více volnosti a sami si určují, co budou ve volném čase dělat. V něm si doma nemalují a nekreslí, a velice málo (pokud vůbec) si hrají s hračkami, které by zdokonalovaly jejich jemnou motoriku a na kterých by se učily logickému myšlení a dalším dovednostem. Jelikož v romské kultuře je silně zakořeněná tradice předávání zkušenosti a moudrosti starších prostřednictvím vyprávění, romské děti nejsou vedeny ke čtení knížek a tudíž neznají pojmy, se kterými se jinde než v knížkách nemohou setkat. Romské děti se tak učí především tím, že se účastní dění ve své komunitě. Vidí a vnímají, co dělají druzí a toto jednání následně napodobují. Nejsou tak někým cílevědomě vzdělávány ale učí se samovolně.

Odborná vyšetření a testy v pedagogicko-psychologických poradnách jsou zaměřena na posouzení úrovně školní zralosti a inteligenční schopnosti dětí a jsou standardizovány pro většinovou populaci. Romské děti v nich neuspějí právě z výše uvedených důvodů a nikoliv z důvodů mentální retardace. Tento problém se netýká jen romských dětí, ale i dalších dětí ze sociálně slabých či vyloučených rodin. Proto by měly být rozdílné testy pro většinovou populaci a „znevýhodněné“ děti, které by braly výše uvedené skutečnosti v potaz.

Další spornou otázkou je institut vědomého souhlasu. Je jistě důležité, aby měli rodiče všechny důležité informace při rozhodování ohledně vzdělání svých dětí. Přesto bych v této otázce postupoval opatrněji, jelikož výchova a vzdělání dětí je plně právem rodičů (i dětí samotných jakmile jsou toho rozumově schopny), a ti mají dle svého nejlepšího vědomí a svědomí rozhodovat o jejich (svém) vzdělání (pokud nejsou rodiče zbavení svých rodičovských práv). Naopak by bylo nevhodné, kdyby v této otázce stát postupoval příliš paternalisticky a diktoval rodičům, co je pro jejich děti nejlepší.

Osobně považuji za největší chybu předmětného rozsudku to, že se Soud odmítl zabývat individuálními případy, jak bylo citováno výše: *„jelikož bylo prokázáno, že uplatňování příslušných právních předpisů mělo v rozhodné době nepřiměřeně škodlivý dopad na romskou komunitu, Soud je konečně toho názoru, že tomuto diskriminačnímu zacházení museli být nutně vystaveni i stěžovatelé coby příslušníci této komunity a vzhledem k tomuto závěru se již Soud nemusí zabývat jejich individuálními případy“*.⁸⁴ Soud se měl zabývat individuálními případy o to více, když veškerá argumentace

---

⁸⁴ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, bod 209.

stěžovatelů byla založena na neoficiálních statistických údajích. Jak mohl všem přiznat odškodné za morální újmu, když neposoudil, zda někteří stěžovatelé opravdu netrpí mentálním postižením, a tím pádem oprávněně nechodí do zvláštní školy, která jim více prospívá? Jak mohl posoudit, že se stěžovatelům dostalo horšího vzdělání, a tím jim bylo znemožněno dosáhnout lepšího středoškolského a vysokoškolského vzdělání, když individuálně nezkoumal, zda měli sami stěžovatelé vůbec snahu tohoto vzdělání dosáhnout a aktivně pro to něco udělat, kromě podání stížnosti kvůli diskriminaci?

K dokreslení této situace považuji za vhodné zmínit nesouhlasné stanovisko soudce Borrega Borrega: „*V jednacím síni nebylo přítomno žádné ze stěžujících si dětí, žádný z jejich rodičů (...). Konkrétní okolnosti stěžovatelů a jejich rodičů zůstaly opomenuty! Článek 36 odst. 4 jednacímho řádu stanoví, že zástupci jednají jménem stěžovatelů, a proto jsem položil dvěma anglosaským zástupcům velmi jednoduchou otázku: Hovořili tito dva zástupci se stěžujícími si nezletilci nebo s jejich rodiči? Vydali se do Ostravy? Má otázka zůstala nezodpovězena. Stále mám tentýž pocit: jednacím síň velkého senátu se stala věží ze slonoviny, odtržena od života a problémů stěžujících si nezletilců a jejich rodičů, kde přítomní měli přednost před nepřítomnými.*“⁸⁵

2.6 Zhodnocení rozsudku velkého senátu ESLP

Přes všechny výše zmíněné výhrady je dle mého názoru rozsudek Soudu věcně správný, alespoň pokud se týká konstatování nepřímé diskriminace Českou republikou ve vzdělávání romských dětí (nejen) v Ostravě. Důvod spočívá kromě výše zmíněných nevyhovujících testů pedagogicko-psychologických poraden ve zvláštních školách (dnes již speciálních školách) samotných. Do účinnosti nového zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen jako “školský zákon“) mohli absolventi zvláštních škol studovat střední školy, ale pouze učňovského typu. I po zmíněné novele ovšem zůstávají rozdílné učební osnovy na základních školách a základních školách speciálních, přičemž absolvent 9. ročníku základní školy speciální je zhruba na úrovni žáka 7. ročníku běžné základní školy. Z uvedeného jasně vyplývá znevýhodnění absolventů základních škol speciálních oproti absolventům běžných základních škol u přijímacích zkoušek na střední školy.

---

⁸⁵ Tamtéž, nesouhlasné stanovisko soudce Borrega Borrega, bod 9 a 10.

Rád bych upozornil i na nesouhlasné stanovisko soudce Jungwierta předmětného rozsudku Soudu, se kterým souhlasil i soudce Zupančič a které bylo podpořeno i některými českými politiky. Český soudce v něm nejprve uvedl odhady počtu osob romské komunity v některých evropských zemích, na kterých dokladoval rozsáhlost této problematiky pro Českou republiku oproti ostatním zemím.⁸⁶ Následně poukázal na Rezoluci Rady a Zasedání ministrů školství v rámci rady č. 89/C 153/02 ze dne 22. května 1989, ve které se uvádí, že v tehdejších dvanácti státech Evropské unie „pouze 30 až 40 % romských dětí a dětí rodičů, kteří žijí v migrujících komunitách, navštěvuje více méně pravidelně školu (...) polovina z nich školu nikdy nenavštěvovala“ a „úroveň negramotnosti u dospělých často převyšuje 50 % a místy dokonce dosahuje 80 % a více“.⁸⁷ Jádrem argumentace disentujícího soudce tak bylo, že Česká republika předmětným rozhodnutím Soudu je postihována za to, že se alespoň nějak pokouší řešit vzdělanost v romské populaci, zatímco ostatní státy Evropské unie tuto problematiku vůbec neřeší.

Na první pohled takovéto argumentaci nelze upřít jistou přesvědčivost, ale dle mého názoru při podrobnějším prostudování uvedená fakta spíše svědčí ve prospěch rozsudku než proti němu. Početnost romské populace v České republice oproti ostatním státům Evropské unie mě spíše utvrzuje v názoru, že ambicí České republiky by mělo být úspěšné řešení této problematiky a stát se tak příkladem pro ostatní země, než se tímto argumentem zaštiťovat a zdůvodňovat, proč to zvládnout nelze. Rovněž argumentace, že v roce 1989 byla negramotnost romského obyvatelstva na našem území pod 5% oproti 50% ve státech tehdejší Evropské unie, spíše ukazuje na nezáměr České republiky se za uplynulých 20 let posunout v řešení tohoto problému o kus dál.

---

⁸⁶ Odhad počtu osob romské komunity v některých evropských zemích (minimální a maximální): Německo 110 000 – 140 000 na 80 milionů obyvatel, Francie 300 000 – 400 000 na 60 milionů obyvatel, Itálie 90 000 – 120 000 na 60 milionů obyvatel, Spojené království 100 000 – 150 000 na 60 milionů obyvatel, Polsko 35 000 – 45 000 na 38 milionů obyvatel, Portugalsko 40 000 – 50 000 na 10 milionů obyvatel, Belgie 25 000 – 35 000 na 10 milionů obyvatel, Česká republika 200 000 – 250 000 na 10 milionů obyvatel. (Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00, nesouhlasné stanovisko soudce Jungwierta, bod 4.)

⁸⁷ Rezoluce Rady a Zasedání ministrů školství v rámci rady č. 89/C 153/02 ze dne 22. 5. 1989 o zajištění školní docházky romských dětí a dětí rodičů, kteří žijí v migrujících komunitách.

2.7 Možnosti řešení vzdělávání romských dětí

Jedním z řešení problematiky vzdělávání romských dětí je dle mého názoru mimo jiné větší podpora přípravných tříd pro sociálně znevýhodněné děti a následné zařazení těchto dětí na základní a nikoli speciální školy. V těchto třídách se romské děti adaptují na nové prostředí a školní režim, osvojí si český jazyk a poprvé se začnou více setkávat se svými vrstevníky z většinové společnosti, což výrazně zvýší jejich následné šance úspěšně ukončit základní vzdělání s výhledem na úspěšné zvládnutí i středoškolské materie. V současné době jsou tyto přípravné třídy upraveny ustanovením § 47 školského zákona, který je umožňuje zřizovat při všech základních školách, tedy i při základních školách speciálních. Děti navštěvující přípravné třídy mohou volně navázat vzdělávání na této škole, což se opět týká i základních škol speciálních. Tato úprava v sobě nese riziko, že děti v přípravných ročnících při základních školách speciálních budou „přípravovány“ pro zápis do těchto škol. Dle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy se toto riziko i hojně naplňuje, a proto by bylo dobré připustit zřizování přípravných tříd jen při běžných základních školách.

Další důležitou součástí řešení předmětné problematiky je zajištění různorodých etnických i národnostních tříd. V poslední době se totiž stávalo, že v běžných základních školách byly vytvářeny oddělené třídy pro romské a neromské žáky, což obecně nevedlo k integraci Romů, ale naopak k jejich vytlačování na okraj společnosti. Zabránit takovéto praxi je v zájmu všech – jak státu, tak Romů i většinového obyvatelstva. Různorodé třídy totiž umožňují dětem seznámit se s vrstevníky odlišné kultury, což vede ke zvýšení jejich tolerance k odlišnostem a zároveň obohacení jejich duševního života. Jen touto cestou můžeme pomýšlet na budoucí tolerantní společnost bez rasismu a xenofobie.

Posledním receptem, který považuji za důležité zmínit a který prosazuje i česká vláda, je tzv. aktivní cílená asistence pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Tento koncept je naplňován asistenty pedagogů, jejichž zákonné zakotvení je upraveno zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který je dále doplněn vyhláškami Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.⁸⁸ Tito asistenti, kteří mohou působit jak v mateřských, tak v

---

⁸⁸ Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb., a vyhláška

základních a středních školách, mají za úkol zprostředkovávat žákům se speciálními vzdělávacími potřebami učivo podle individuálního vzdělávacího plánu s ohledem na druh a stupeň jejich postižení, pomáhat jim zapojit se do sociálního dění ve třídě a zprostředkovávat komunikaci mezi žákem, rodiči a školou. Asistenti pedagogů, kteří jsou určeni pro romské žáky, jsou většinou také romského původu, a tak plní další funkci, kterou je pozitivní životní vzor.

Cílem této koncepce je pomoci všem žákům se speciálními vzdělávacími potřebami úspěšně zvládnout základní i středoškolský stupeň vzdělání. Česká republika k tomuto opatření přistoupila na základě úspěšných výsledků této strategie v zahraničí (např. v Německu, Nizozemí nebo Velké Británii). V České republice se tato praxe také osvědčuje, ale potýká se především se dvěma překážkami. Tou první je nedostatek finančních prostředků, které ministerstvo na toto opatření vyčleňuje, s čímž souvisí i druhá, která spočívá v převážném působení asistentů jen při základních školách. Přestože úspěšné zvládnutí základní školy je nezbytným předpokladem pro získání středoškolského a vyššího vzdělání, jen samo o sobě nemusí a mnohdy neznamená úspěšné získání takového vzdělání. Pokud tedy chceme zvýšit vzdělanost romského obyvatelstva, musíme více investovat do tohoto opatření, aby romští žáci mohli využívat služeb asistentů jak na základní tak na střední škole. Investované prostředky se nám mnohonásobně vrátí, jelikož dle analýzy Světové banky činí roční fiskální ztráty z důvodu exkluze Romů minimálně 233 milionů Eur.⁸⁹

Řešením této problematiky se zabývá Vláda České republiky v několika programových dokumentech, přičemž mezi nejdůležitější patří Národním akční plán inkluzivního vzdělávání⁹⁰ a Strategie boje proti sociálnímu vyloučení⁹¹. V roce 2012 byl

---

Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁹ Světová banka. *Ekonomické náklady vyloučení Romů*. 1. 4. 2010 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://go.worldbank.org/G1EL5HZ8S0>

⁹⁰ Tento akční plán byl zpracován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a schválen usnesením vlády č. 206/10 ze dne 15. března 2010. Dostupnost z: <http://database-strategie.cz/cz/msmt/strategie/narodni-akcni-plan-inkluzivniho-vzdelavani-2010-2013?typ=o>.

Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy také zpracován samostatný Plán opatření pro výkon rozsudku evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice: “Rovné příležitosti”⁹². Nutno ovšem podotknout, že tyto koncepce byly zpracovány až po kritice České republiky mezinárodními institucemi (především Výborem ministrů Rady Evropy) za liknavý přístup k řešení situace, na kterou poukázal výše rozebíraný rozsudek ESLP ve věci *D.H. a ostatní proti České republice*.

Z těchto skutečností je patrné, že na poli vzdělávání v České republice skutečně docházelo a v některých případech i dnes dochází k diskriminaci romského etnika. Přestože po vydání předmětného rozsudku ESLP ve věci *D. H. a ostatní proti České republice* trvalo tři roky, než diskutovaný problém diskriminace začala vláda důkladněji řešit, dnes se zdá, že k jeho řešení konečně vykročila správnou cestou. Pokud se výše uvedené koncepce podaří i náležitě realizovat a zafinancovat, Česká republika se může stát vzorovým příkladem pro některé další země, které čelí stejným problémům.

---

⁹¹ Tato strategie byla zpracována Agenturou pro sociální začleňování a schválena usnesením vlády č. 908/11 ze dne 21. září 2011. Dostupnost z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení>

⁹² Jedná se zatím o pracovní dokument, který nebyl vládou schválen. Dostupnost z: http://www.msmt.cz/file/25872_1_1/

3 Diskriminace Romů při vyšetřování trestných činů?

Problematiku možné diskriminace Romů v trestních řízeních lze rozdělit na dvě samostatná témata. První, které je náplní této kapitoly, je možná diskriminace Romů ze strany orgánů činných v trestním řízení při vyšetřování trestné činnosti, v níž se nacházejí Romové v pozici oběti trestných činů. Druhé téma, které záměrně není předmětem této kapitoly, je možná diskriminace ze strany orgánů činných v trestním řízení při vyšetřování trestných činů, kterých se dopouštějí Romové jakožto pachatelé. Z důvodu téměř žádných soudních či jiných rozhodnutí a z neexistence statistické evidence pachatelů trestné činnosti dle národnosti či etnika⁹³ je nastíněné druhé téma předmětem především sociologických šetření, jejichž analýza by šla nad rámec této diplomové práce.⁹⁴

Hlavní náplní této kapitoly je rozbor dvou trestních případů, které se odehrály v 90. letech minulého století. Tyto případy jsou zajímavé především pozoruhodnými rozhodnutími nižších soudů, které se snažily o výklad některých ustanovení trestního zákoníku chránící před tzv. rasově motivovanou trestnou činností. Všechna tato rozhodnutí v konečném důsledku zrušil Nejvyšší soud České republiky (dále jen jako „Nejvyšší soud“), který předmětná ustanovení vyložil často pouhým jazykovým nebo logickým výkladem, kterého nižší soudy buď nebyly schopny, nebo kterého užíly naprosto chybným způsobem. Tím Nejvyšší soud odhalil závažný problém, kterým bylo

---

⁹³ Dle ustanovení § 9 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s ustanovením § 4 zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁴ Tato problematika je tématem sama o sobě, ke kterému se vyjádřila i Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti: „I když ECRI uznává skutečnost, že v České republice je zakázáno shromažďování údajů o etnickém původu z důvodu péče o ochranu dat a soukromí, je ECRI znepokojena tím, že nedostatek spolehlivých informací o situaci různých menšinových skupin žijících v zemi ztěžuje hodnocení rozsahu a příčin možné diskriminace těchto skupin nebo účinnost akcí, jejichž cílem je bojovat proti takové diskriminaci. ECRI doporučuje, aby Česká republika zvážila způsoby monitorování situace v tomto ohledu s patřičným ohledem na potřebu ochrany dat a soukromí. K vyhodnocení situace v některých oblastech života lze využít např. pečlivě připravené studie respektující anonymitu a důstojnost zúčastněných osob.“ (Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti. *Druhá zpráva o České republice*. CRI(2000)4. 21. 3. 2000 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/czech_republic/CZE-CbC-II-2000-004-CZE.pdf, odstavec 15.)

nedostatečné odhodlání orgánů činných v trestním řízení postihovat rasově motivovanou trestnou činnost.

Nutno podotknout, že na tuto situaci již dříve poukazovali mezinárodní vládní i nevládní organizace, a za nedostatečné řešení této problematiky ze strany státu, byla Česká republika těmito organizacemi po právu kritizována. Například Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti ve své Druhé zprávě o České republice přijaté dne 18. června 1999 uvedla: „(...) Česká republika má pro potírání rasistického násilí k dispozici přiměřený soubor zákonů. Uplatňování příslušných zákonných opatření je však bez ohledu na vítané úsilí stále nedostatečné. Problémy vyvstávají na různých úrovních trestního řízení. Za prvé policie a vyšetřovatelé podle všeho často nesprávně kvalifikují rasově motivované trestné činy a neprovádějí důsledné vyšetřování. (...) Za druhé vznikají problémy na úrovni státních zástupců. Zdá se, že státní zástupci mají často potíže se shromažďováním a organizováním důkazního materiálu potřebného k prokázání této motivace, což je zčásti způsobováno neochotou svědků podávat svědectví. V některých případech byla také zaznamenána jistá zdráhavost, pokud jde o stíhání tohoto typu trestných činů. (...) Za třetí někteří soudci interpretují "rasovou motivaci" způsobem, který je velmi restriktivní. V tomto ohledu již ECRI uvedla ve své první zprávě, že rozsudky v případech rasistických trestných činů jsou poněkud rozporné.“⁹⁵

Podobně se vyjádřil i Český helsinský výbor ve své Zprávě o stavu lidských práv v ČR v roce 1997, který k tomuto tématu dodal: „První, kdo se setká s tímto trestným činem, je policie. Jak ukázaly četné případy, mnoho policistů s hnutím skinheads sympatizuje, což snižuje možnost předání věci vyšetřovateli, a tím obvinění a při zajišťování důkazů i objektivitu vyšetřování činů, jejichž většiny se dopustili právě skinheadi.“⁹⁶

---

⁹⁵ Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti. *Druhá zpráva o České republice*. CRI(2000)4. 21. 3. 2000 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/czech_republic/CZE-CbC-II-2000-004-CZE.pdf, odstavec 30.

⁹⁶ ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. *Zpráva o stavu lidských práv v ČR v roce 1997*. Praha, 1998. Dostupné z <http://www.helcom.cz/download/zpravy/zprava97.pdf>, odstavec 3.5.11.

3.1 Příklad vyhrožování romským dětem

Prvním rozebíraným rozhodnutím je rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 20. listopadu 1996, sp. zn. 3 T 196/96. V tomto trestním řízení byli obviněni dva mladiství české národnosti hlásící se ke skinheadskému hnutí z trestného činu násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci dle ustanovení § 196 odst. 1 a 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „TrZ“), a trestného činu výtržnictví dle ustanovení § 202 odst. 1 TrZ spáchaným ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ. Těchto trestných činů se měli dopustit tím, že dne 30. října 1995 ve vlaku na trase Hradec Králové - Sadová vyhrožovali zbitím a vyhozením z vlaku čtyřem romským dětem ve věku 13 až 15 let. Okresní soud v Hradci Králové vzal takto popsáný skutek za prokázaný a ve svém rozsudku oba obviněné uznal vinnými pouze dle ustanovení § 196 odst. 1 TrZ spáchaným ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ, přičemž u obou pachatelů upustil od potrestání dle ustanovení § 24 odst. 1 písm. a) TrZ. Takto přijaté rozhodnutí odůvodnil následujícím způsobem.

Okresní soud v Hradci Králové dospěl k závěru, že ustanovení § 196 odst. 2 TrZ „je zaměřeno na ochranu příslušníků jiné rasy, případně jiné skupiny obyvatel odlišujících se od pachatelů politickým přesvědčením, národností, vyznáním nebo tím, že jsou bez vyznání“ a „směřuje (...) k postihu násilného a obdobného jednání ve formě projevů rasové diskriminace vůči takto se odlišujícím jednotlivcům či skupinám obyvatel“⁹⁷. Na základě takového výkladu dospěl soud k přesvědčení, že podle tohoto ustanovení nelze postihovat násilné útoky ze strany pachatelů, kteří jsou stejné rasy jako poškození. Tuto argumentaci soud završil konstatováním, že z historického kontextu lze rozlišovat pouze tři velké rasové skupiny, a to indoevropskou, negroaustralskou a mongolskou, přičemž občané romského původu pocházejí z indického subkontinentu, tudíž patří stejně jako občané české národnosti k indoevropské rase. Okresní soud dále vyloučil možnost na základě předmětného ustanovení § 196 odst. 2 TrZ postihovat násilné jednání vůči jednotlivci či skupině obyvatel na základě odlišné barvy pleti nebo pro jejich etnický původ. Tento závěr soud odůvodnil poukázáním na ustanovení čl. 1 odst. 1, čl. 4 a čl. 5

---

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97.

Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace⁹⁸, která nebyla do trestního zákoníku převzata v úplném znění, a tím pádem by opačný výklad vedl k nepřijatelnému rozšiřování podmínek trestnosti. Z těchto důvodů tedy soud neaplikoval ustanovení § 196 odst. 2 TrZ.

Proti předmětnému rozsudku podal okresní státní zástupce odvolání, aby ho následně na veřejném zasedání Krajského soudu v Hradci Králové dne 17. února 1997 vzal zpět, což usnesením sp. zn. 11 To 31/97 z téhož dne vzal předseda senátu krajského soudu na vědomí. Tímto dnem tedy rozsudek okresního soudu nabyl právní moci.

Zvrat v tomto případě nastal až na základě apelace tehdejšího senátora Pavla Rychetského na tehdejší ministryni Parkanovou, která dne 14. srpna 1997 podala v neprospěch obviněných k Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona. Tuto stížnost odůvodnila tím, že „*ustanovením § 196 odst. 2 TrZ má být bezesporu zajišťována ochrana všech občanů tak, aby nebyli napadáni pro původ, víru či přesvědčení, a vzhledem k tomu se dovozuje, že rasou je každá skupina lidí, lišící se nějakými typickými společnými znaky, které jsou dány vývojem lidstva, a to zejména barvou pleti, vlasů, tvarem obličeje apod.*“⁹⁹, přičemž žádala zrušení napadeného rozhodnutí.

Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 9. 10. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97 na podkladě podané stížnosti pro porušení zákona přezkoumal správnost všech výroků napadeného rozhodnutí a zjistil, že zákon byl skutečně ve prospěch obviněných porušen, avšak z jiných důvodů, než uváděla stížnost pro porušení zákona.

Nejvyšší soud v zásadě souhlasil s výkladem pojmu „rasa“, jak ho definoval okresní soud s tím, že „*obdobný výklad je u nás akceptován v teorii i praxi trestního práva hmotného a vychází především ze současných poznatků antropologické, sociologické a historické vědy*“¹⁰⁰. Uvedl však, že dělení lidstva na tři hlavní rasy není vyčerpávající a že lze tyto rasy dále dělit do různých podskupin a přechodných typů. Takovýto výklad Nejvyšší soud formuloval i s ohledem na odborná vyjádření Ústavu pro studium romské kultury, sekretariátu Rady pro národnosti vlády České republiky,

---

⁹⁸ Znění předmětných článků Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace viz Příloha č. 4.

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97.

¹⁰⁰ Tamtéž.

Ústavu evropské etologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a Ústavu pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky.

Dále Nejvyšší soud souhlasil s argumentací okresního soudu v tom, že Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace rozlišuje mezi pojmy rasa, barva pleti, rodový, národnostní nebo etnický původ, zatímco trestní zákoník v předmětném ustanovení § 196 odst. 2 TrZ uvádí pouze pojmy politické přesvědčení, národnost, rasa a vyznání. S ohledem na tyto skutečnosti Nejvyšší soud zaujal stanovisko, že *„nedostatek určitého znaku skutkové podstaty trestného činu nelze nahrazovat, resp. trestní postih rozšiřovat výkladem jiného znaku (který není znkem skutkové podstaty), a to s poukazem na účel zákona, nebo dokonce argumentovat "duchem zákona", jak to činí odůvodnění stížnosti pro porušení zákona“*¹⁰¹.

Nejvyšší soud však odlišně posoudil a vyložil předmětné ustanovení § 196 odst. 2 TrZ, pokud se týká motivace pachatelů, která může být dle soudu zaměřena též proti skupinám obyvatel či proti jednotlivcům, kteří jsou stejného politického přesvědčení, národnosti, rasy nebo vyznání jako pachatel tohoto trestného činu. Tento závěr vyvodil Nejvyšší soud z prostého jazykového a logického výkladu, když text ustanovení § 196 odst. 2 TrZ obsahuje formulaci *“... pro jejich politické přesvědčení, národnost, rasu ...”* a nikoliv *“... pro jejich jiné (odlišné) politické přesvědčení, národnost, rasu ...”*, tudíž se nevyžaduje, aby politické přesvědčení, národnost, rasa či vyznání napadených osob byly jiné, než u pachatele.

Dále Nejvyšší soud vytkl okresnímu soudu, že se nezabýval otázkou, zda motiv obviněných nezahrnoval jiný skupinový znak uvedený v ustanovení § 196 odst. 2 TrZ, a to národnost. Děti romského původu totiž mohou být příslušníky samostatné romské národnosti, která je projevem uplatnění základního práva zakotveného v ustanovení čl. 3 odst. 2 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, a proto *„by i násilí nebo vyhrožování ve smyslu § 196 odst. 2 TrZ vedené vůči obyvatelům romské národnosti právě pro tuto jejich národnost naplnilo znaky skutkové podstaty trestného činu podle citovaného ustanovení“*¹⁰².

---

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž.

3.2 Případ vraždy Tibora Danihela

Druhý případ dopadl daleko tragičtěji, protože při něm přišel o život mladý Rom Tibor Danihel. Předmětem sporu nebyla tentokrát rasová či národnostní motivace činu, ale jeho kvalifikace a přičitatelnost s ohledem na zavinění pachatelů k následkům, které v důsledku jejich jednání nastaly. Přestože na počátku vyšetřování bylo celkově obviněno osmnáct osob, na konci celého případu, který trval více než šest let, byli odsouzeni pouze tři pachatelé. Příčinou tohoto výsledku byly bezpochyby pochybení na straně orgánů činných v trestním řízení, které jasně pojmenoval Nejvyšší soud.

Dne 24. září 1993 osmnáct příslušníků hnutí Skinheads narazilo na čtyři mladé Romy ve věku 14 – 21 let, kteří se právě nacházeli na městském ostrově v Písku. Tato skupina osmnácti osob v čele s odsouzenými začala na Romy křičet, urážet je pro jejich romský původ a barvu pleti a vyhrožovat jim zabitím, přičemž většina byla vyzbrojena baseballovými pálkami, kovovými tyčemi a řetězy. Romové z takto vyzbrojené a nepřátelské skupiny dostali strach, a proto skočili do řeky Otavy, která měla teplotu 15,7 stupně Celsia, s úmyslem přeplavat na druhý břeh a zachránit se. To se jim však nepodařilo, protože útočníci obsadili oba dva břehy a zabránili Romům vylézt z vody. Dva z odsouzených k tomu užili i násilí, když jednoho z Romů silou srazili zpátky do vody, a další házel po Romech kameny a zabraňoval kolemjdoucím k přístupu k řece, aby nemohli Romům pomoci. V tomto jednání pokračovali přibližně 20 minut do příjezdu policie, přičemž výsledkem bylo utonutí jednoho z Romů – osmnáctiletého Tibora Danihela.

Případ vyšetřoval Okresní úřad vyšetřování v Písku, který trestně stíhal a následně i obvinil osmnáct příslušníků hnutí Skinheads pro trestné činy násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci dle ustanovení § 196 odst. 2, 3 TrZ a podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů dle ustanovení § 260 odst. 1 TrZ. Šest skinheadů bylo navíc obviněno z trestného činu ublížení na zdraví a jeden z porušování domovní svobody.

První rozsudek v této kauze vynesl Okresní soud v Písku v prosinci 1994, ve kterém dva z osmnácti obžalovaných byli odsouzeni k podmíněným trestům za trestný čin výtržnictví dle ustanovení § 202 odst. 1 TrZ, a ostatní byli zproštěni viny. Tento rozsudek byl následně v březnu 1995 zrušen v celém rozsahu Krajským soudem v Českých Budějovicích. Ten věc vrátil státnímu zástupci k došetření, v němž policie

zastavila trestní stíhání proti čtrnácti osobám, neboť vyšetřování neprokázalo, že by se dopustily skutků, z nichž byly obviněny. Okresní státní zástupce tak podal v květnu 1996 obžalobu již jen na čtyři příslušníky hnutí Skinheads.

V novém soudním líčení okresní soud posoudil výše uvedené jednání jako ublížení na zdraví dle ustanovení § 221 odst. 1 TrZ, za což dva z obviněných odsoudil k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku a zbylé dva obviněné zprostil obžaloby.¹⁰³ Rovněž toto rozhodnutí okresního soudu bylo zrušeno krajským soudem, který předmětné činy posoudil shodně u všech obviněných jako trestný čin násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle ustanovení § 196 odst. 2, 3 TrZ a u třech obviněných navíc v souběhu s trestným činem vydírání podle ustanovení § 235 odst. 1, 2 písm. b), c) TrZ, za což jednomu z pachatelů uložil podmíněný trest odnětí svobody na 12 měsíců a ostatním třem nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 22 – 31 měsíců.¹⁰⁴

K výše uvedeným, velice mírným rozsudkům přispělo několik okolností. Jednak se podařilo obhajobě částečně přesvědčit soud, že Tibor Danihel před svou smrtí čichal toluen, což ovlivnilo jeho následné jednání a svou smrt si tak vlastně zavinil sám. Dalšími okolnostmi byly následující chyby orgánů činných v trestním řízení při vyšetřování. K prvním pochybením došlo ze strany policie, která ihned na místě činu nezajistila a nevyslechla všechny svědky, kteří byli přítomni událostem na břehu řeky či na ostrově, a neprovedla ani rekognici zadržovaných podezřelých osob těmito svědky. Další chyby se dopustil soud, když jednoho z přímých svědků rakouské národnosti nepředvolal k hlavnímu líčení a nepokusil se ho vyslechnout, zvláště když se dle výpovědi jiného svědka mu tento svěřil, že jeho svědecká výpověď nebyla věrohodně přetlumočena do českého jazyka. Místo toho soud konstatoval nemožnost výslechu tohoto svědka z důvodu nedosažitelnosti ve smyslu § 211 odst. 2 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, protokol o jeho svědecké výpovědi jen přečetl a ani nepředvolal k výslechu vyšetřovatele a tlumočníci, kteří tento protokol sepisovali.

Stejně jako v předchozím případě obrat nastal až na základě apelace tehdejšího senátora Pavla Rychetského na tehdejší ministryni Parkanovou, která opět podala

---

¹⁰³ Rozsudek Okresního soudu v Písku ze dne 12. 3. 1997, sp. zn. 3 T 121/96.

¹⁰⁴ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 18. 6. 1997, sp. zn. 3 To 441/97.

v neprospěch obviněných k Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona, a ten opět konstatoval, že zákon byl ve prospěch obviněných porušen.

Nejvyšší soud se ve svém rozsudku především zabýval, zda lze u obviněných konstatovat zavinění ve vztahu k následku smrti Tibora Danihela, a pokud ano, v jaké formě. Soudům nižšího stupně proto vytkl, že tak neučinily, když konstatoval, že „*soud prvního stupně se možnou úmyslnou formou zavinění obviněných na smrti poškozeného T. D. a na možné smrti dalších poškozených nezabýval. Soud druhého stupně se touto možností sice zabýval, avšak provedené důkazy nehodnotil ze všech v úvahu přicházejících hledisek, možností a způsobů, přičemž některé důkazy a okolnosti případu nehodnotil vůbec*“¹⁰⁵.

Nejvyšší soud nejprve konstatoval, že nešlo o nahodilý a nepředvídaný útok, jak tvrdil krajský soud. Pro tento závěr svědčily skutečnosti, že příznivci hnutí Skinheads přijeli do Písku z různých míst v tutéž dobu i to, že skinové žádným jiným způsobem nenarušili klid a pořádek ve městě než právě předmětným útokem. Dále soud uvedl, že Tiboru Danihelovi sice nikdo z obviněných přímo fyzicky nezabraňoval vylézt z řeky, avšak za situace, kdy obvinění na Romy házeli ze břehů kameny, vyhrožovali zabitím a bránili třetím osobám, které chtěly poškozeným pomoci, bylo poškozenému zřejmé, že pokud se bude snažit dostat na břeh řeky, bude mu v tom zabráněno obdobně, jak tomu bylo v případě jeho romského kamaráda. Obvinění tak evidentně dosáhli tohoto svého cíle a museli být minimálně srozuměni s tím, že některý z poškozených nemusí umět nebo moci (např. ze zdravotních důvodů) plavat, neboť poškozené v tomto směru neznali, a tím pádem může dojít ke smrti utonutím. Na závěr soud podotkl, že i kdyby na smrti Tibora Danihela měl podíl vliv toluenu na psychomotorické funkce, nelze tím zpochybnit závěr o úmyslném zavinění obviněných ve vztahu ke smrtelnému následku jejich jednání.

Soud tak dospěl k závěru, že je-li prokázáno, „*že pachatelé zaženou poškozené násilím a výhrůžkami použitím násilí do 30 m široké řeky za přítomnosti zbraní (pálek, řetězů, kovových tyčí) v rukou některých z pachatelů, vyhrožují poškozeným zabitím, obsadí břehy řeky, hází po poškozených kameny či jiné předměty, aby se nemohli dostat ke břehu, fyzicky jim zabraňují vylézt z řeky a nutí je tak plavat, neboť poškození v řece nedosáhnou na dno, důrazně brání třetím osobám v pomoci poškozeným při slovních*

---

¹⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. 2 Tzn 123/97.

projevech „smrt cikánům“, „tref černocho do hlavy“, „cikáni nejsou lidi“ a takového jednání trvajících 20 minut zanechají až po příjezdu policie, musí být srozuměni s tím, že následkem takového jednání může být smrt poškozených“¹⁰⁶, je třeba jednání obviněných kvalifikovat jako trestný čin vraždy dle ustanovení § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a), f) TrZ, dílem dokonáný a dílem nedokonáný ve stadiu pokusu podle § 8 odst. 1 TrZ, spáchaný ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ.

Na základě této argumentace tedy Nejvyšší soud vyslovil porušení zákona ve prospěch obviněných, neboť žalovaný skutek byl napadeným rozsudkem posouzen podle mírnějšího ustanovení trestního zákona, zrušil v celém rozsahu rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích stejně jako Okresního soudu v Písku a přikázal věc k novému projednání a rozhodnutí Krajskému soudu v Budějovicích jako soudu věcně příslušnému.

Konečný verdikt v tomto případě vynesl až Vrchní soud v Praze v rozsudku ze dne 30. června 1999, kterým uznal tři obviněné vinnými trestným činem vraždy dle ustanovení § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a), f) TrZ, spáchaný ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ a uložil jim nepodmíněné tresty odnětí svobody v délce 8,25, 7 resp. 6,5 roku. Čtvrtý obviněný byl osvobozen.

3.3 Zhodnocení obou případů

Oba výše uvedené případy potvrdily správnost kritiky mezinárodních vládních i nevládních organizací ohledně neochoty orgánů činných v trestním řízení postihovat násilné rasově motivované trestné činy jak bylo uvedeno na začátku této kapitoly. Nižší soudy buď nebyly obsazeny kvalitními soudci, což dokladuje první případ vyhrožování romským dětem, nebo přímo tito soudci stranili příslušníkům hnutí Skinheads, jako tomu bylo ve druhém případě vraždy Tibora Danihela. Tento závěr potvrzuje i zpráva nevládní organizace Human Rights Watch/Helsinki, ve které jsou uvedeny výpovědi dvou očitých svědků předmětného hlavního líčení u Okresního soudu v Písku, o jehož průběhu uvedli: *„Soudce jasně ukázal, že je na straně skinů. Místnost, v níž k přelíčení došlo, byla plná skinheadů. Novináři ani aktivisté v oblasti lidských práv se dovnitř nedostali, protože tam bylo plno. Soudce byl k výtržnostem ze strany skinheadů - kteří byli neurvalí a hrubě nadávali svědkům - očividně shovívavý. Řekl jenom: "No tak,*

---

¹⁰⁶ Tamtéž.

chlupci, uklidněte se nebo vám mám dát pokutu?"¹⁰⁷ a „Soudní síň byla plná skinheadů. Ani jsem se nedostal dovnitř. Policie mi sdělila, že už dovnitř nesmím. Řekl jsem jim, že přelíčení monitorují pro HCA, a poté jsem se do síně proplížil. Po vynesení rozsudku se matka zabitého chlapce rozplakala a soudci řekla: "Zacházíte s mým chlapcem, jako by byl zvíře." Soudce přikázal policii, aby matku vyvedla ze soudní síně a obvinil ji z pohrdání soudem."¹⁰⁸

Bylo by však velice zjednodušující, kdybychom veškerou vinu za tuto situaci přičetli jen orgánům činným v trestním řízení. Ty totiž vycházely ze všeobecných názorů ve společnosti, které prezentovala média. O tomto stavu informovali Anna Šabatová, Jiří Homoláč a Kamila Karhanová, autoři studie „Obraz Romů v středoevropských masmédiích po roce 1989“, kteří ve své analýze mediálního obrazu předmětného případu mimo jiné napsali: „*Utváření mediálního obrazu píseckého případu se vyznačuje několika rysy typickými pro postoj českých médií k násilným trestným činům, jejichž oběťmi jsou Romové a pachatelé příslušníci majority. Vzhledem k tomu, že Romové a skinheadi jsou nahlíženi jako dvě nepřátelské skupiny, které mají spolu neustále konflikty, zajišťuje pouhý souvýskyt těchto dvou kategorií zprávám o událostech, jako byla smrt Tibora Danihela, dostatečnou koherenci a činí je smysluplné. Neznamena to však, že je jednání skinheadů automaticky připisován rasový motiv: pohledu na Romy a skinheady jako na dvě skupiny vyřizující si vzájemné účty, které se majority tak úplně netýkají, odpovídá také užívání pojmenování „incident“ či „potyčka“ i v případech, kdy jde o jednostranný útok skinheadů.*“¹⁰⁹

Přes veškeré výše uvedené skutečnosti musíme ocenit především aktivisty, kteří upozornili na tyto případy nejen veřejnost, ale i politiky, kteří mohli následně apelovat na ministryni spravedlnosti, aby podala stížnost pro porušení zákona. Stejně tak musíme ocenit i Nejvyšší soud, který naplnil své poslání a ve chvílích, kdy byl porušen zákon, takovéto porušení konstatoval a jasně vyložil některá ustanovení trestního zákoníku, která napříště byla již vykládána dle mezinárodně platných standardů. Především díky

---

¹⁰⁷ HUMAN RIGHTS WATCH/HELSINKI. *Roma in the Czech Republic Foreigners in Their Own Land*. Helsinki, 1996. Dostupné z: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/czech966.pdf>, s. 12 – 13.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 13.

¹⁰⁹ ŠABATOVÁ, Anna, Jiří HOMOLÁČ a Kamila KARHANOVÁ. "Je trestné topit Roma?": Prezentace násilné smrti Tibora Danihela v českém tisku. In: *Obraz Romů v středoevropských masmédiích po roce 1989*. Praha, 2003, 81 - 102. Dostupné z: http://ulug.ff.cuni.cz/projekty/romove/obraz_romu.pdf, s. 100.

těmto skutečností se podařilo nastartovat ten správný vývoj v posuzování a rozhodování rasově motivovaných trestných činů. Tuto skutečnost dokladuje zpřesnění skutkových podstat jednotlivých trestných činů, které již nechrání jen hodnoty jako politické přesvědčení, národnost, rasu a vyznání, ale i etnický původ či barvu pleti. Také došlo ke zpřísnění trestů za rasově motivovanou činnost, a to především v novém trestním zákoníku. Nejdůležitější ovšem je, že orgány činné v trestním řízení začaly svědomitěji a důkladněji vyšetřovat a odsuzovat rasově motivovanou trestnou činnost.

Tento trend potvrzuje i rozhodnutí v případě z poslední doby, který byl pozorně sledován nejen médii, ale téměř celou společností. Jedná se o tzv. žhářský útok ve Vítkově, v němž čtyři útočníci z řad aktivních příznivců neonacistického hnutí zapálili pomocí tří zápalných lahví dům obývaný romskou rodinou. Následkem požáru byli zraněni tři lidé, kteří v té době pobývali v budově. Nejvážněji byla zraněna dvouletá Natálka, která utrpěla život ohrožující popáleniny třetího a čtvrtého stupně na více než 80 % těla. Za tento čin byli všichni čtyři útočníci uznáni vinnými z pokusu trestného činu vraždy dle ustanovení §8 odst. 1, § 219 odst. 1 a odst. 2, písmeno a), b), e) a g) TrZ spáchaného formou spolupachatelství dle ustanovení § 9 odst. 2 TrZ a z trestného činu poškozování cizí věci dle ustanovení § 257 odst. 1 TrZ spáchaného taktéž formou spolupachatelství dle ustanovení § 9 odst. 2 TrZ a odsouzeni k výjimečným trestům nepodmíněného odnětí svobody v trvání 22 resp. 20 let. Útočníkům byla zároveň uložena povinnost nahradit poškozeným škodu v celkové výši cca 17 milionů korun, z toho 9,5 milionu poškozené nezletilé dívky.

K tomuto případu Český helsinský výbor ve své Zprávě o stavu lidských práv v ČR v roce 2010 uvedl následující: „*Rozsudek nad žháři lze považovat za zásadní průlom v postihování trestných činů motivovaných nenávistí. (...) Rozsudek byl rovněž přelomový tím, že soud pachatelům přímo v rozsudku uložil povinnost k náhradě škody, přičemž utrpení a doživotní následky nezletilé oběti ohodnotil velmi vysokou náhradou. (...) Trestnímu řízení s útočníky věnovala veřejnost velkou pozornost. Závěrečné řeči a vyhlášení rozsudku, přenášela Česká televize v přímém přenosu, čímž soud zdůraznil generálně preventivní funkci trestního řízení.*“¹¹⁰

---

¹¹⁰ ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. *Zpráva o stavu lidských práv v ČR v roce 2010*. Praha, 2011. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/dokumenty/LP2010-final.doc>, odstavec 61 a 62.

4 Diskriminace Romů v přístupu k zaměstnání?

Jedním ze základních předpokladů integrace Romů je jejich úspěšné uplatnění se na trhu práce. A přestože se Česká republika i ostatní členské země EU snaží o větší zapojení romského obyvatelstva, zůstává jejich participace na trhu práce velmi nízká ve srovnání s většinovou populací.

Dle výzkumu, jehož výsledky uvádí Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011¹¹¹, činí míra nezaměstnanosti Romů v sociálně vyloučených lokalitách ve věkové kategorii 15 – 64 let 39%, zatímco u neromské populace jen 6%. Výrazným problémem je především zaměstnanost romských žen, zatímco ve věkové kategorii 15 – 64 let pracuje 43% romských mužů, u romských žen je míra zaměstnanosti pouze 19%. Alarmující je také nezaměstnanost mladých Romů ve věku 15 – 24 let, kde míra nezaměstnanosti činí 61% a celkem 77% mladých romských respondentů uvádělo, že je bez předchozí pracovní zkušenosti. V souvislosti s těmito skutečnostmi již nepřekvapí ani velmi nízký 2% podíl osob samostatně výdělečně činných v romské populaci.¹¹²

Výše uvedený stav má více vzájemně působících příčin. Jednou ze zásadních příčin je nízká úroveň kvalifikace a vzdělání romské populace, jak bylo uvedeno ve druhé kapitole. Na trhu práce zaměstnavatelé poptávají stále více kvalifikovanější pracovníky, kteří jsou schopni zastat i více pracovních pozic, tak jak to vyžaduje aktuální situace zaměstnavatele. Dalším faktorem je nedostatečná motivace Romů k pracovnímu zařazení. Ta je zapříčiněna jednak menší mzdou za méně kvalifikovanou práci, která v porovnání se sociálními dávkami spolu s náklady na zaměstnání (např. náklady na dopravu) nevychází nijak výhodně, jednak opakovanými neúspěchy při hledání zaměstnání. Roli hraje i vysoká zadluženost romských rodin, která dle předmětného výzkumu postihuje 40% romských domácností oproti 8% neromským. Z toho vyplývá riziko postihnutí příjmu z legálního zaměstnání exekucí, což je důvodem pro využívání nelegálních pracovních příležitostí. Tuto praxi přiznalo 36% romských respondentů a

---

¹¹¹ RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011*. Praha, 2011. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-cr-za-rok-2011-101161/>, s. 65 – 71.

¹¹² Viz Příloha č. 6 – Porovnání situace Romů a neromů z vyloučených lokalit na trhu práce.

13% neromských ve věkové kategorii 15 – 64 let. V některých případech je příčinou i nízká mobilita romských příslušníků za prací.

Nejdůležitější příčinou nezaměstnanosti Romů dle samotných Romů je jejich etnická příslušnost a diskriminace ze strany zaměstnavatelů na základě této příslušnosti. Tento důvod uvedlo 80,4% romských respondentů ve výzkumu prezentovaném Zprávou o stavu romských komunit v České republice za rok 2004 (viz Příloha č. 5 - Které jsou podle Romů hlavní důvody jejich potíží při hledání zaměstnání?).¹¹³ Že tato příčina stále patří mezi důležité faktory ovlivňující zaměstnanost romského obyvatelstva i v současnosti, naznačuje experimentální výzkum Tomáše Marka v jeho bakalářské práci z roku 2012.¹¹⁴

V tomto výzkumu autor experimentálně ověřoval hypotézu, že Romové jsou statisticky diskriminováni¹¹⁵ na trhu práce již tím, že v životopise uvedou svoje typicky romské jméno. Výzkum byl prováděn tak, že na vybrané pracovní nabídky byly zasílány životopisy dvou fiktivních uchazečů se stejnými či podobnými údaji jako věk, vzdělání, praxe atd., a lišícími se pouze jménem. V jednom případě byla použita typicky romská jména a příjmení a ve druhém případě typicky česká jména nevykazující znaky příslušnosti k jakékoliv minoritě. Takto bylo celkem reagováno na 258 nabídek práce, přičemž nazpět odpovědělo 159 potencionálních zaměstnavatelů, kteří pozvali uchazeče na pohovor. Z těchto 159 příchozích odpovědí došlo v 84 případech k diskriminaci romských uchazečů tj. k situaci, kdy romskému uchazeči nebylo odpovězeno vůbec a neromskému odpovězeno kladně, nebo kdy romskému uchazeči bylo odpovězeno záporně a neromskému kladně. Pouze v jediném případě se stalo, že romskému

---

¹¹³ RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2004*. Praha, 2004. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2004-20260/>.

¹¹⁴ MAREK, Tomáš. *Je Jiří Dvořák lépe zaměstnatelný než Demeter Lakatoš?*. Praha, 2012. Dostupné z: http://www.vse-lee.cz/files/useruploads/studentske_prace/tom%C3%A1%C5%A1_marek.pdf. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce Ing. Petr Houdek.

¹¹⁵ Statistická diskriminace je ekonomická teorie nerovnosti založená na skupinových stereotypech, kterou vypracovali v sedmdesátých letech dvacátého století John Kenneth Arrow a Edmund Phelps. Tato diskriminace není zaměřena primárně proti jednotlivci, ale proti skupině na základě stereotypu o jistém typickém chování nebo průměrné vlastnosti jejích členů. Skupinou v tomto případě může být např. etnikum, pohlaví, profese, věková kategorie, atd. Jednotlivec je tak diskriminován na základě „statistické“ představě o skupině, ke které patří, přičemž tato představa může, ale nemusí být založená na skutečnosti.

uchazeči bylo odpovězeno kladně a neromskému záporně nebo vůbec. Míra diskriminace se lišila v závislosti na pracovní pozici, o kterou se ucházeli. Romský uchazeč byl častěji diskriminován při žádosti o pracovní pozici s potřebou přímého kontaktu se zákazníky jako např. prodavač, recepční nebo číšník, naopak méně byl diskriminován na pozici skladníka nebo dělníka.

Výše uvedené závěry potvrzují i dva případy diskriminace, které jsou rozebírány níže, přičemž Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011 k této problematice uvádí, že „svou roli v tomto ohledu hrají i předsudky některých zaměstnavatelů, kteří Romům připisují charakteristiky jako je neochota pracovat, nespolehlivost a další negativní stereotypy, aniž by jim předem dali šanci získat požadované pracovní místo.“¹¹⁶

4.1 Případ Marcely Zupkové

Třicetiletá Romka Marcela Zupková byla jako nezaměstnaná evidována na Úřadu práce v Hradci Králové a hledala zaměstnání. V této souvislosti jí úřad práce vystavil doporučení k přijetí na místo pomocné pracovnice při vydávání obědů v univerzitní jídelně, kterou provozovala podnikatelka Marie Řeháková pod obchodní firmou Akyma. Paní Zupková se následně dostavila do provozovny univerzitní jídelny, kde se obrátila na kontaktní osobu podnikatelky a vedoucí jídelny paní Evu Panochovou. Ta ji však již v úvodu rozhovoru sdělila, že Romku nezaměstná, jelikož „by to špatně vypadalo, kdyby Romka vydávala obědy“. Paní Zupková aspoň vedoucí jídelny přesvědčila, aby jí to do doporučenky napsala. Ta jí vyhověla a jako důvod nepřijetí vyplnila „romský původ“, doporučenku orazítkovala a podepsala.

Následně se paní Zupková obrátila na úřad práce a na Policii ČR, přičemž se rovněž rozhodla informovat tisk. Na základě článku v regionálních novinách ji kontaktovala Poradna pro občanství, občanská a lidská práva s tím, že ji pomohou a zaplatí advokáta v občanskoprávním sporu. Následovala žaloba na ochranu osobnosti, která v té době představovala nejúčinnější obranu před diskriminací. Předmětná žaloba směřovala proti podnikatelce Marii Řehákové s tím, že v daném případě jednala Eva Panochová jménem podnikatelky. Žalobkyně v žalobě uvedla, že byla vystavena méně příznivému

¹¹⁶ RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011*. Praha, 2011. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-cr-za-rok-2011-101161/>, s. 66.

odlišnému zacházení pro svůj etnický původ, a to při uplatňování práva na zaměstnání a že vyjádření Evy Panochové pro tisk, ve kterém uvedla: „*Jsme soukromou firmou. Provozujeme závodní kuchyni. Proti Romům nic nemám, ale jak to před zákazníky vypadá, když je Romka u výdeje obědů? Někteří Romové jsou pracovití, ale já jsem zde žádného takového neměla. Stačí jim, když jsou zaměstnaní chvíli. Po čase, když mají nárok na sociální dávky, pracovní poměr většinou ukončí*“¹¹⁷ bylo způsobilé veřejně poškodit její lidskou důstojnost.

Ještě předtím, než se konalo první jednání ve věci, byl mezi stranami uzavřen smír. V něm se žalovaná omluvila za své jednání a za své výroky a zaplatila žalobkyni na náhradu nemajetkové újmy 200 000,- Kč. Policie celou záležitost odložila a úřad práce potvrdil, že podnikatelce ve správním řízení udělil pokutu, jejíž výši však nezveřejnil.

4.2 Případ Renaty Kotlárové

Podobný případ se odehrál i o rok později v Chebu. Paní Renata Kotlárová delší dobu nemohla sehnat zaměstnání, přičemž měla pocit, že zaměstnavatelé ji odmítají zaměstnat na základě jejího romského původu. S žádostí o pomoc se tedy obrátila na Poradnu pro občanství, občanská a lidská práva. Po konzultaci s romskou poradkyní z předmětné poradny se rozhodla ucházet o pozici prodavačky v drogerii Rossmann. Při pohovoru ji však zástupkyně vedoucí provozovny řekla, že místo je již obsazené a jiné pracovní příležitosti nenabízejí. Následně o stejné pracovní místo projevila zájem členka poradny Barbora Bukovská, která byla přibližně stejně stará jako paní Kotlárová a stejně jako ona nebyla vyučená a neměla praxi v oboru. Přes tyto skutečnosti ji zástupkyně vedoucí provozovny sdělila, že by o ni měli zájem.

Na základě těchto skutečností podala paní Kotlárová s pomocí poradny na společnost Rossmann žalobu na ochranu osobnosti s tím, že byla vystavena diskriminaci pro svůj etnický původ, a to při uplatňování práva na zaměstnání. Žalovaná společnost se bránila tím, že žalobkyně nebyla odmítnuta kvůli svému etnickému původu, ale kvůli své neprůbojnosti a tomu, že ve skutečnosti o předmětnou pracovní pozici neměla vůbec zájem. Naproti tomu členka poradny paní Bukovská projevila zdravé sebevědomí a průbojnost.

---

¹¹⁷ NECKÁŘ, Petr. Romský původ důvodem nepřijetí. *Hradecký deník*. 2003, roč. 12, č. 12. ISSN 1802-0984.

Městský soud v Praze nakonec rozhodl, že odlišné zacházení s oběma ženami bylo prokázáno a žalovaná společnost toto odlišné zacházení nedokázala racionálně zdůvodnit.¹¹⁸ Z tohoto důvodu se jednalo o diskriminaci a žalovaná musela zaplatit žalobkyni na náhradě nemajetkové újmy 50 000,- Kč.

4.3 Možnosti obrany před diskriminací v pracovněprávních vztazích

Výše uvedené případy demonstrují, s jakými obtížemi se musejí potýkat nejen Romové, ale i další diskriminovaní v pracovněprávních vztazích, pokud se chtějí této diskriminaci bránit. V této souvislosti předmětné případy poukázaly na dva důležité problémy: 1) Na který státní orgán se v případě diskriminace obrátit a 2) Jak prokázat, že se osoba skutečně stala obětí diskriminace.

Pokud se týká prvního problému, tak v době rozhodování výše uvedených případů náležela oblast diskriminace v pracovněprávních vztazích v zásadě Úřadu práce ČR, Státnímu úřadu inspekce práce a samozřejmě soudům, přičemž v omezené míře mohl v této oblasti působit i veřejný ochránce práv. Tento stav byl mírně pozměněn účinností zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (dále jen jako „antidiskriminační zákon“).

Inspektoráty práce a úřady práce provádějí kontrolu dodržování pracovněprávních předpisů a předpisů na úseku zaměstnanosti dle zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů, resp. dle zákona č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. V případě porušení zákazu diskriminace postupují jakožto správní úřady tj. mohou uložit sankci zaměstnavateli, ale nemohou přiznat oběti diskriminace nárok na zadostiučinění nebo nárok na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

Činnost Veřejného ochránce práv je upravena zákonem č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších zákonů. Před účinností antidiskriminačního zákona působil Veřejný ochránce práv jen v oblasti ochrany osob před jednáním úřadů a dalších institucí vykonávajících státní správu, pokud takové jednání bylo v rozporu s právem nebo neodpovídalo principům dobré správy.

---

¹¹⁸ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. 3. 2004, sp. zn. 37 C 109/2003-48.

Antidiskriminační zákon v souladu se směrnicemi Evropské unie¹¹⁹ rozšířil tuto působnost ve věcech práva na rovné zacházení a ochrany před diskriminací, přičemž tato činnost je založena na třech pilířích – informovat, vzdělávat a pomáhat. V rámci informování provádí Veřejný ochránce práv výzkumy a na základě těchto výzkumů vydává doporučení a stanoviska. Vzdělávání probíhá především formou tematických seminářů, workshopů a tréninků určených nejen neziskovým organizacím a státní správě, ale i zaměstnavatelům a poskytovatelům služeb. Stěžejní činností Veřejného ochránce práv v rámci ochrany před diskriminací je bezplatně poskytovat metodickou pomoc obětem diskriminace, která spočívá především v právním posouzení případu a návrhu dalšího postupu.

Ochranu porušeným nebo ohroženým právům poskytují samozřejmě i soudy. V případě ochrany před diskriminací měly před účinností antidiskriminačního zákona všechny diskriminované osoby jedinou možnost jak se domáhat svých práv u soudu, a to žalobou na ochranu osobnosti dle ustanovení § 13 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen jako „OZ“). Od účinnosti antidiskriminačního zákona mají oběti diskriminace rovněž možnost podat žalobu dle ustanovení § 10 antidiskriminačního zákona. Tato antidiskriminační žaloba je oproti žalobě na ochranu osobnosti výhodnější především z důvodu, že chrání práva nikoli jen žalobce samotného, ale i neurčitého okruhu dalších osob, které mohou být dalšími potenciálními oběťmi v podobných situacích diskriminace. S ohledem na tuto skutečnost je tak u antidiskriminační žaloby v případě úspěchu ve věci pravidelně přiznávána náhrada nemateriální újmy v penězích, zatímco u žaloby na ochranu osobnosti je tato náhrada spíše výjimečná. Poskytnutí přiměřeného zadostiučinění diskriminující osobou navíc plní i funkci sankční.

Druhým problémem je prokázání samotného diskriminačního jednání. Zatímco v případě Marcely Zupkové bylo prokázání nerovného zacházení z důvodu jejího etnického původu velice snadné, v případě Renaty Kotlárové už to tak jednoduché nebylo, a i proto musel nakonec rozhodovat soud. V něm žalobkyně uspěla především proto, že zákonem č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský

---

¹¹⁹ Směrnice Rady č. 2000/43/ES ze dne ze dne 29. 6. 2000 kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ a také směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. 11. 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání.

soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, bylo do občanského soudního řádu¹²⁰ (dále jen jako „OSŘ“) vloženo nové ustanovení § 133a, které přeneslo důkazní břemeno ve věcech přímé či nepřímé diskriminace z žalobce (diskriminované osoby) na žalovaného (na diskriminující osobu).¹²¹ Přestože se mluví o tzv. přenesení důkazního břemene, spíše než o přenesení se jedná o tzv. sdílení důkazního břemene. Pro úspěch v pracovněprávním sporu týkajícím se diskriminace totiž nepostačuje pouhé podání žaloby obsahující tvrzení o tom, že žalobce se stal obětí diskriminace, ale toto tvrzení musí být rovněž podloženo odpovídajícími návrhy na provedení důkazů, jako jsou např. svědecké výpovědi, listinné důkazy, statistické údaje atd. V některých případech je i tak prokázání diskriminace - bez pomoci ať už státních či nestátních institucí zaměřujících se na pomoc diskriminovaným osobám - nanejvýš obtížné. Přesto tento institut představuje efektivní prostředek obrany před diskriminací (v případě, že dojde k soudnímu projednání případu) obsažený v účinné právní úpravě, i když o jeho ústavnosti musel rozhodovat dokonce až Ústavní soud.¹²²

4.4 Možnosti řešení nezaměstnanosti Romů

Zatímco výše uvedené možnosti obrany před diskriminací jsou dle mého názoru dostatečné, zvláště když jsou plně převzaty z výše uvedených evropských směrnic, činnost státu v oblasti zaměstnanosti Romů obecně se mi jeví jako nedůsledná a nedostatečná.

Romská populace se u nás dostala do jakéhosi začarovaného kruhu. Vysoká nezaměstnanost vyvolává u většinové populace dojem, že Romové nechtějí pracovat, protože je pro ně výhodnější žít na sociálních dávkách, což dokládá i Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011: *„Vysoká míra nezaměstnanosti v romské populaci působí jako stigmatizující faktor, který negativně ovlivňuje i postoje*

---

¹²⁰ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹²¹ Touto novelou tak byly v našem právním řádu zohledněny směrnice Evropské unie zabývající se problematikou diskriminace. Jedná se především o již zmíněnou směrnici Rady č. 97/80/ES ze dne ze dne 15. 12. 1997 o důkazním břemenu v případech diskriminace na základě pohlaví, dále směrnicí Rady č. 2000/43/ES ze dne ze dne 29. 6. 2000 kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ a také směrnicí Rady 2000/78/ES ze dne 27. 11. 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání.

¹²² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 4. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04.

většinové společnosti k romské menšině. Majoritní společnost vidí příčinu nezaměstnanosti více v samotných Romech a v jejich neochotě pracovat, nepřipouští existenci systémových překážek v přístupu k zaměstnání či diskriminaci na trhu práce.¹²³ Na základě těchto informací spolu s případy, kdy někteří Romové skutečně mají špatnou pracovní kázeň, zaměstnavatelé dospívají k závěru, že Romové jsou líní a pracovat nechtějí, a proto je statisticky diskriminují. Tato diskriminace opět vede k vyšší nezaměstnanosti romských příslušníků a začarovaný kruh se tím uzavírá.

Přestože si je stát tohoto trendu vědom, když se v předmětné zprávě konstatuje, že „zvýšení *participace Romů na trhu práce povede tedy i ke zlepšení jejich vztahů s většinovou populací a ke zvýšení jejich společenské prestiže*“¹²⁴, jeho receptem na zlepšení tohoto stavu je stále jen koncepce aktivní politiky zaměstnanosti.¹²⁵ Tato koncepce obsahuje několik nástrojů, které mají za účel podporovat tvorbu nových pracovních míst poskytováním příspěvků zaměstnavatelům při zaměstnávání uchazečů o zaměstnání, i uchazečům samotným. Mezi předmětné nástroje patří: a) rekvalifikace, b) investiční pobídky, c) veřejně prospěšné práce, d) společensky účelná pracovní místa, e) příspěvek na zapracování, f) příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program (viz Příloha č. 7 – Počet Romů zařazených do jednotlivých nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti).¹²⁶

I když některé nástroje aktivní politiky zaměstnanosti (jako investiční pobídky a společensky účelná pracovní místa) jsou schopné při změně parametrů (zaměření těchto nástrojů přímo na romské zaměstnance se zvýšením příspěvku) významně přispět k zaměstnanosti romské populace, osobně bych preferoval zavedení dalších opatření, které jsou dle mého názoru schopny tohoto cíle dosáhnout lépe a rychleji, přičemž budou mít další vedlejší pozitivní dopady. Jedná se především o zvýhodnění tzv.

---

¹²³ RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011*. Praha, 2011. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-cr-za-rok-2011-101161/>, s. 65.

¹²⁴ RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011*. Praha, 2011. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-cr-za-rok-2011-101161/>, s. 65.

¹²⁵ Tato koncepce je vyjádřena v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁶ Ustanovení § 104 odst. 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

romských obchodních společností při získávání veřejných zakázek a podporu zaměstnávání mladých romských státních úředníků.

Koncepce zvýhodnění romských obchodních společností při získávání veřejných zakázek není v našem státě novou myšlenkou. Své vyjádření našla dokonce v Koncepci politiky vlády vůči příslušníkům romské komunity, napomáhající jejich integraci do společnosti (dále jen jako „Koncepce“), která byla schválena usnesením Vlády ČR č. 599 ze dne 14. června 2000. Hlavní myšlenkou tohoto opatření je definovat jistými kritérii romskou obchodní společnost a takto definované společnosti upřednostňovat při zadávání veřejných zakázek.¹²⁷ Uplatnění tohoto opatření bych viděl především při zadávání stavebních veřejných zakázek v sociálně vyloučených lokalitách, aby měli šanci získat zaměstnání především zde žijící, dlouhodobě nezaměstnaní Romové, kteří nemají potřebnou kvalifikaci pro náročnější pracovní pozice. Takovéto opatření by s sebou mohlo přinést i několik dalších pozitivních efektů, pokud by stavební zakázka byla zaměřena na rekonstrukci či zateplení budov, v nichž Romové a další sociálně vyloučené osoby žijí. Mezi tyto pozitivní efekty můžeme zařadit zlepšení bytové situace předmětných osob a vytvoření pozitivních vzorů (Romové pracující na opravách budov, ve kterých žijí) pro ostatní sociálně vyloučené osoby včetně Romů, kteří by se na těchto stavebních pracích nepodíleli. Samozřejmě by se toto opatření dalo rozšířit i na jiné veřejné zakázky, za předpokladu, že by bylo dostatek potencionálních romských a dalších sociálně vyloučených osob, které by mohly být na takovýchto zakázkách zaměstnány.

Další opatření, tedy projekt podpory zaměstnávání mladých romských státních úředníků, je dle publikace *„Co se osvědčilo: úspěšné romské projekty ve střední a východní Evropě“*¹²⁸ úspěšně uplatňováno v Rumunsku. Cílovou skupinou tohoto projektu jsou romští absolventi škol hledající zaměstnání a romští studenti posledních ročníků škol. Takto vytipovaným jedincům jsou po odborné analýze nabídnuty určité pracovní pozice (jako např. sociální pracovník, zvláštní inspektor nebo pracovník

---

¹²⁷ V odstavci 4.18 a 4.19 Koncepce se uvažovalo, že romská obchodní společnost bude definována buď jako obchodní společnost vlastněná romským příslušníkem nebo jako společnost, jejímiž zaměstnanci budou z více než 60% Romové nebo osoby v obdobném sociálním postavení.

¹²⁸ *Co se osvědčilo: úspěšné romské projekty ve střední a východní Evropě*. Editor Tibor Kertész. Praha: Partners for democratic change, 2003, 120 s. ISBN 80-239-0362-4.

monitorující trh práce) v místních úřadech veřejné správy a samosprávy. Aby tyto funkce mohli zastávat, je rovněž uspořádáno jejich školení, po jehož absolvování jsou zařazeni na příslušné pozice. Cílem tohoto projektu je nejen zvýšení zaměstnanosti romských obyvatel, ale i budování partnerských vztahů mezi romskými organizacemi, romskou komunitou a úřady veřejné správy a samosprávy na centrální, krajské i místní úrovni. V dlouhodobém výhledu je možné takto vytvořit určitou středně a vysoko příjmovou skupinu v romských komunitách, která bude vzorem pro ostatní vrstvy těchto komunit.

Závěr

Jak vyplývá ze všech výše uvedených skutečností, romská problematika je jednou z nejstarších a stále neuspokojivě řešených otázek v naší republice. Na počátku zpracovávání tohoto tématu jsem si položil otázku, kterou jsem rovněž využil jako název celé své diplomové práce. Jsou Romové v České republice skutečně diskriminováni? Po provedeném zkoumání musím bohužel konstatovat, že romské etnikum je skutečně v našem státě diskriminováno. Ještě lépe bych to měl vyjádřit slovy: „My jako většinová společnost diskriminujeme romskou komunitu“. Na jejich diskriminaci se totiž nepodílejí jen soukromé osoby, ale svojí politikou resp. faktickou činností se na jejich diskriminaci podílel i stát ať už prostřednictvím veřejných základních škol nebo prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení.

K těmto závěrům jsem dospěl analýzou jednotlivých případů, které projednávaly nejen nejvyšší instance našeho soudnictví tedy Nejvyšší soud a Ústavní soud, ale i Evropský soud pro lidská práva. Přitom podstatné není jen to, že na to máme „papír“ tedy rozhodnutí těchto soudů, ale také, že veškeré tyto případy byly soudy podrobně a důkladně projednávány, přičemž nešlo jen o soudní ochranu porušených subjektivních práv jednotlivých stěžovatelů, ale tato rozhodnutí mají určitý přesah na celou romskou komunitu potažmo všechny obyvatele v České republice.

Při zpracovávání tohoto tématu jsem se nesnažil jen odpovědět na výše uvedenou otázku, ale pokusil jsem se rovněž navrhnout některá řešení, která by mohla pomoci tuto situaci řešit. Zatímco v oblasti trestní politiky státu se situace od dob předmětných rozhodnutí situace významně zlepšila a po legislativní stránce je již možné přijmout jen případné drobné úpravy, v oblasti vzdělávání a zaměstnanosti je potřeba ještě více podporovat nejen dosavadní opatření, ale přijmout i úplně nová. Tento závěr je v podstatě naprosto logický, pokud se na něj podíváme z pohledu obecné roviny možných řešení odstranění jakékoliv diskriminace.

Česká republika zatím řeší problematiku diskriminace Romů především koncepcí tzv. přísné nediskriminace. Tato koncepce spočívá v postihování diskriminačního jednání a jejím cílem je odstranění všech forem diskriminace a dosažení formální rovnosti. Zatímco v trestní oblasti jsou tyto prostředky k odstranění diskriminace dostatečně efektivní, v ostatních oblastech (především v oblasti vzdělávání a zaměstnanosti) tato koncepce selhává. Východiskem z této situace je tak využití

koncepte pozitivních opatření (někdy též nazývaná jako pozitivní či obrácená diskriminace). Výše navrhovaná opatření v oblasti vzdělání i v oblasti zaměstnanosti totiž přesně odpovídají definici pozitivních opatření jako „úmyslné zvýhodnění určité skupiny, které není poskytováno zbytkové populaci“.¹²⁹

Jsem naprosto přesvědčen, že bez použití pozitivních opatření není možné romskou problematiku v České republice vyřešit. Diskriminace romského obyvatelstva na našem území je totiž dlouhodobou záležitostí již od dob jejich příchodu, a tak významně poznamenala vnímání obou zúčastněných skupin (tedy jak většinové společnosti, tak romské komunity) a dala vzniknout vzájemným hluboce zakořeněným předsudkům. Jedině vhodně zvolená pozitivní opatření mají možnost tyto zažitě stereotypy odbourat a začlenit tak romské etnikum do naší společné společnosti.

---

¹²⁹ *Rovnost a diskriminace*. Vyd. 1. Editor Michal Bobek, Pavla Boučková, Zdeněk Kühn. V Praze: C.H. Beck, 2007, xlviii, 471 s. Beckova edice ABC. ISBN 978-807-1795-841, s. 22.

Seznam použité literatury

Monografická literatura

- *Co se osvědčilo: úspěšné romské projekty ve střední a východní Evropě*. Editor Tibor Kertész. Praha: Partners for democratic change, 2003, 120 s. ISBN 80-239-0362-4.
- DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994, 199 s. ISBN 80-706-7395-8.
- DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů : 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, 245 s. ISBN 80-706-7533-0.
- DĚDIČ, Miroslav. Historická a společenská východiska současného stavu a perspektiv vzdělávání a výchovy romských dětí a mládeže. In: *Výchova a vzdělávání romských dětí a mládeže: referáty, příspěvky, závěry z jednání odborných sekcí, dokumenty, další informace z celostátního semináře 3.-5. listopadu 1999 v Českých Budějovicích*. V Českých Budějovicích: Pedagogické centrum, 1999, 30 - 42. ISBN 80-7019-003-5.
- HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: MŠMT, 1998, 51 s. ISBN 80-238-3751-6.
- LISÁ, Helena. *Romové v České republice, 1945-1998*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999, 558 p. ISBN 80-902-2607-8. Dostupné z: http://www.socioklub.cz/docs/romove_v_cr.pdf
- NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4., doplněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 129 p. ISBN 80-706-7952-2.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva. Perzekuce romských kočovníků v českých zemích v 18. století: Na základě rozboru ortelních manuálů pražského apelačního soudu. In: *Sborník archivních prací*. 1992, s. 307-409.
- *Rovnost a diskriminace*. Vyd. 1. Editor Michal Bobek, Pavla Boučková, Zdeněk Kühn. V Praze: C.H. Beck, 2007, xlviii, 471 s. Beckova edice ABC. ISBN 978-807-1795-841.

- ŠABATOVÁ, Anna, Jiří HOMOLÁČ a Kamila KARHANOVÁ. "Je trestné topit Roma?": Prezentace násilné smrti Tibora Danihela v českém tisku. In: *Obraz Romů v středoevropských masmédiích po roce 1989*. Praha, 2003, 81 - 102. Dostupné z: http://ulug.ff.cuni.cz/projekty/romove/obraz_romu.pdf
- ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 1. vyd. Praha: Grada Pub., 2000, 95 p. ISBN 80-716-9528-9.

Časopisecké a novinové články

- GRULICH, Tomáš a Tomáš HAIŠMAN. Institucionální zájem o cikánské obyvatelstvo v Československu v letech 1945–58. *Český lid*. 1986, roč. 73, č. 2, s. 72 – 85.
- NECKÁŘ, Petr. Romský původ důvodem nepřijetí. *Hradecký deník*. 2003, roč. 12, č. 12. ISSN 1802-0984.

Elektronické zdroje

- LHOTKA, Petr. Himmlerův výnos o deportaci Romů do Osvětimi (1942). INSTITUT TEREZÍNSKÉ INICIATIVY. *Holocaust.cz* [online]. 26.9.2011 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/cz2/history/events/vynos>
- Náboženská matice. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, Datum poslední revize 18. 12. 2012 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Speci%C3%A1ln%C3%AD:Citovat&page=N%C3%A1bo%C5%BEensk%C3%A1_matice&id=9451561
- Norimberské zákony. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, Datum poslední revize 9. 3. 2013 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Speci%C3%A1ln%C3%AD:Citovat&page=Norimbersk%C3%A9_z%C3%A1kony&id=9853909
- Pych. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, Datum poslední revize 26. 3. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://cs.wiktionary.org/w/index.php?title=pych&oldid=384023>

- Rada nad apelacemi. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, Datum poslední revize 8. 03. 2013 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Rada_nad_apelacemi&oldid=9842442
- RAI, Niraj, Gyaneshwer CHAUBEY, Rakesh TAMANG, Ajai Kumar PATHAK, Vipin Kumar SINGH, Monika KARMIN, Manvendra SINGH, Deepa Selvi RANI, Sharath ANUGULA, Brijesh Kumar YADAV, Ashish SINGH, Ramkumar SRINIVASAGAN, Anita YADAV, Manju KASHYAP, Sapna NARVARIYA, Alla G. REDDY, George VAN DRIEM, Peter A. UNDERHILL, Richard VILLEMS, Toomas KIVISILD, Lalji SINGH, Kumarasamy THANGARAJ a Yong-Gang YAO. The Phylogeography of Y-Chromosome Haplogroup H1a1a-M82 Reveals the Likely Indian Origin of the European Romani Populations. *PLoS ONE* [online]. 2012-11-28, roč. 7, č. 11, e48477- [cit. 2013-03-19]. ISSN 1932-6203. DOI: 10.1371/journal.pone.0048477. Dostupné z: <http://dx.plos.org/10.1371/journal.pone.0048477>

Právní předpisy

Vše myšleno ve znění pozdějších předpisů

- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace
- směrnice Rady č. 97/80/ES ze dne ze dne 15. 12. 1997 o důkazním břemenu v případech diskriminace na základě pohlaví
- směrnice Rady č. 2000/43/ES ze dne ze dne 29. 6. 2000 kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ
- směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. 11. 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání
- zákon č. 117/1927 Sb. z. a n., o potulných cikánech
- vládní nařízení č. 68/1928 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon ze dne 14. července 1927, č. 117 Sb. z. a n., o potulných cikánech
- vládní nařízení č. 72/1939 Sb. z. a n., o kárných pracovních táborech

- výnos Vůdce a říšského kancléře č. 75/1939 Sb. z. a n., o Protektorátu Čechy a Morava
- vládní nařízení č. 19/1940 Sb. z. a n., o protektorátní příslušnosti
- vládní nařízení č. 89/1942 Sb. z. a n., o preventivním potírání zločinnosti
- vládní nařízení č. 119/1943 Sb. z. a n., o vybírání sociální vyrovnávací dávky
- zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní
- zákon č. 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob
- zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (tzv. školský zákon)
- zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb.
- ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu
- zákon č. 57/1998 Sb., kterým se zrušuje zákon č. 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob, ve znění zákona č. 175/1990 Sb.
- zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv
- zákon č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
- zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin
- zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
- zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů
- zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce
- zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)
- zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů

- vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
- vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Judikatura

Evropského soudu pro lidská práva

- rozsudek Senátu ESLP ze dne 25. 2. 1992, ve věci *Pfeifer a Plankl proti Rakousku*, stížnost č. 10802/84
- rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 18. 2. 1999, ve věci *Larkos proti Kypru*, stížnost č. 29515/95
- rozsudek Senátu ESLP ze dne 4. 5. 2001, ve věci *Hugh Jordan proti Spojenému království*, stížnost č. 24746/94
- rozsudek Senátu ESLP ze dne 6. 1. 2005, ve věci *Hoogendijk proti Nizozemí*, stížnost č. 58461/00
- rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 6. 7. 2005, ve věci *Natchova a ostatní proti Bulharsku*, stížnost č. 43577/98 a č. 43579/98
- rozsudek Senátu ESLP ze dne 13. 12. 2005, ve věci *Timichev proti Rusku*, stížnost č. 55762/00 a 55974/00
- rozsudek Senátu ESLP ze dne 6. 2. 2006, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00
- rozsudek Senátu ESLP ze dne 20. 9. 2006, ve věci *Zarb Adami proti Maltě*, stížnost č. 17209/02
- rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007, ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00

Evropského soudního dvora

- rozsudek Velkého senátu ESD ze dne 27. 10. 1993, ve věci *Enderby v. Zdravotní rada v Renchay*, č. C-127/92

Ústavního soudu

- usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 10. 1999, sp. zn. I. ÚS 297/99

- nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 4. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04

Nejvyššího soud

- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. 2 Tzn 123/97
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97

Krajských soudů

- usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 2. 1997, sp. zn. 11 To 31/97
- rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 18. 6. 1997, sp. zn. 3 To 441/97
- rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. 3. 2004, sp. zn. 37 C 109/2003-48

Okresních soudů

- rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 20. 11. 1996, sp. zn. 3 T 196/96
- rozsudek Okresního soudu v Písku ze dne 12. 3. 1997, sp. zn. 3 T 121/96

Jiné zdroje

- Agentura pro sociální začleňování. *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení*. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení>
- ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. *Zpráva o stavu lidských práv v ČR v roce 1997*. Praha, 1998. Dostupné z <http://www.helcom.cz/download/zpravy/zprava97.pdf>
- ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. *Zpráva o stavu lidských práv v ČR v roce 2010*. Praha, 2011. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/dokumenty/LP2010-final.doc>
- důvodová zpráva k zákonu č. 57/1998 Sb., kterým se zrušuje zákon č. 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob, ve znění zákona č. 175/1990 Sb.
- Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti. *Druhá zpráva o České republice*. CRI(2000)4. 21. 3. 2000 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/czech_republic/CZE-CbC-II-2000-004-CZE.pdf
- HUMAN RIGHTS WATCH/HELSINKI. *Roma in the Czech Republic Foreigners in Their Own Land*. Helsinki, 1996. Dostupné z: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/czech966.pdf>

- MAREK, Tomáš. *Je Jiří Dvořák lépe zaměstnatelný než Demeter Lakatoš?*. Praha, 2012. Dostupné z: http://www.vselee.cz/files/useruploads/studentske_prace/tom%C3%A1%C5%A1_marek.pdf. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce Ing. Petr Houdek
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Národním akční plán inkluzivního vzdělávání*. Dostupné z: <http://database-strategie.cz/cz/msmt/strategie/narodni-akcni-plan-inkluzivniho-vzdelavani-2010-2013?typ=o>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Plán opatření pro výkon rozsudku evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice: "Rovné příležitosti"*. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/25872_1_1/
- Program československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků přijatý dne 5. dubna 1945 v Košicích, tzv. Košický vládní program
- RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2004*. Praha, 2004. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2004-20260/>
- RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2010*. Praha, 2010. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2010-88326/>
- RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011*. Praha, 2011. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-cr-za-rok-2011-101161/>
- Rezoluce Rady a Zasedání ministrů školství v rámci rady č. 89/C 153/02 ze dne 22. května 1989 o zajištění školní docházky romských dětí a dětí rodičů, kteří žijí v migrujících komunitách
- Světová banka. *Ekonomické náklady vyloučení Romů*. 1. 4. 2010 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://go.worldbank.org/G1EL5HZ8S0>
- usnesení vlády č. 502/1965 Sb. ze dne 13. 10. 1965

- usnesení vlády č. 384/1968 Sb. ze dne 7. 11. 1968
- usnesení vlády č. 279/1970 Sb. ze dne 25. 11. 1970
- usnesení vlády č. 231/1972 Sb. ze dne 24. 8. 1972
- usnesení vlády č. 599 ze dne 14. 6. 2000
- Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace. *Závěrečné poznámky Výboru OSN pro odstranění rasové diskriminace, Česká republika.* CERD/C/304/Add.47. 30. 3. 1998 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/3ae6af378.html>
- ZAPLETAL, Tomáš. *Romové v materiálech bezpečnostních složek (1945-1989)*. Brno, 2010. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/20558/ff_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D.

Přílohy

Příloha č. 1

Složení mužské a ženské romské populace podle dosaženého vzdělání z roku 1980

Dosažená úroveň školního vzdělání								
Věková skupina	celkem	bez vzdělání	základní	učňovské	odborné	středoškolské	vysokoškolské	bez údajů
Muži								
15 - 19	5 080	70	4 468	350	8	5	-	179
20 - 24	4 719	82	3 813	670	10	28	1	115
25 - 29	4 076	72	3 533	356	5	23	6	81
30 - 34	2 891	49	2 501	242	14	17	3	65
35 - 39	1 743	58	1 496	111	7	21	3	47
40 - 44	1 634	95	1 343	109	11	9	8	59
45- 49	1 602	131	1 283	82	18	22	12	54
50 - 54	1 232	156	963	38	6	12	2	55
55- 59	800	85	644	17	8	13	6	27
60 - 64	338	43	263	7	3	4	-	18
65 +	1 492	12	812	369	35	145	64	55
celkem	25 607	853	21 119	2 351	125	299	105	755
Ženy								
15 - 19	5 001	68	4 578	175	11	10	-	159
20 - 24	4 342	96	3 840	241	14	36	-	115
25 - 29	3 814	73	3 505	89	10	39	5	93
30 - 34	2 793	78	2 541	66	10	28	3	67
35 - 39	1 625	117	1 397	20	7	16	6	62
40 - 44	1 615	184	1 339	9	9	8	3	63
45- 49	1 626	270	1 217	24	19	21	4	71
50 - 54	1 286	234	957	6	8	4	1	76
55- 59	938	147	724	7	6	2	-	52
60 - 64	390	68	298	1	2	2	-	19
65 +	1 743	258	1 033	138	72	119	27	96
celkem	23 865	21 429	776	168	285	285	49	873

Zdroj dat: NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4., doplněné vyd.

Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 129 p. ISBN 80-706-7952-2.

Příloha č. 2

Obyvatelstvo v ČR podle národnosti a nejvyššího ukončeného vzdělání

Nejvyšší ukončené vzdělání	Národnost romská			Obyvatelstvo celkem		
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
bez vzdělání	299	375	674	16 483	21 449	37 932
neukončené základní	231	235	466	10 237	13 118	23 355
základní vzdělání	2 477	2 400	4 877	672 840	1 278 914	1 951 754
vyučení bez maturity	530	290	820	1 062 279	698 429	1 760 708
střední odborné bez maturity	374	216	590	811 104	683 588	1 494 692
učební obory s maturitou	32	10	42	82 561	42 720	125 281
úplně střední všeobecné s maturitou	46	36	82	153 399	277 583	430 982
úplně střední odborné s maturitou	107	120	227	703 833	874 821	1 578 654
nástavbové studium	13	18	31	63 645	124 469	188 114
vyšší odborné vzdělání	15	8	23	50 014	58 126	108 140
vysokoškolské bakalářské	9	5	14	22 673	23 442	46 115
vysokoškolské bakalářské	70	36	106	396 656	286 834	683 490
vědecká příprava	7	2	9	26 051	6 803	32 854
nezjištěno	100	106	206	61 292	51 835	113 127
děti do 15 let	1 839	1 740	3 579	849 004	805 858	1 654 862
obyvatelstvo úhrnem	6 149	5 597	11 746	4 982 071	5 247 989	10 230 060

Zdroj dat: Sčítání lidu, domů a bytů 2001

Příloha č. 3

Vybrané články Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a

Protokolu č. 1

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Článek 3

Zákaz mučení

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Článek 6

Právo na spravedlivý proces

(1) Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.

(2) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

(3) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

- a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;
- b) mít přiměřený čas a možnost k přípravě své obhajoby;
- c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;
- d) vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;
- e) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.

Článek 14

Zákaz diskriminace

Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.

Článek 35

Podmínky přijatelnosti

(1) Soud se může věcí zabývat až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků podle všeobecně uznávaných pravidel mezinárodního práva a ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné rozhodnutí.

(2) Soud se nebude zabývat žádnou individuální stížností předloženou podle článku 34, která je

- a) anonymní, nebo
- b) v podstatě stejná jako stížnost již předtím projednávaná Soudem anebo již předložená jinému mezinárodnímu vyšetřovacímu nebo smírčímu orgánu a pokud neobsahuje žádné nové důležité skutečnosti.

(3) Soud prohlásí za nepřijatelnou každou individuální stížnost předloženou podle článku 34, kterou pokládá za neslučitelnou s ustanoveními Úmluvy nebo Protokolů k ní, zjevně nepodloženou nebo za zneužívající právo podat stížnost.

(4) Soud zamítne každou stížnost, kterou považuje za nepřijatelnou podle tohoto článku. Může tak učinit v kterémkoliv stadiu řízení.

Článek 43

Postoupení Velkému senátu

(1) V tříměsíční lhůtě ode dne rozsudku senátu mohou strany případu požádat ve výjimečných případech o postoupení případu Velkému senátu.

(2) Kolegium pěti soudců Velkého senátu žádosti vyhoví, jestliže případ vyvolává závažnou otázku týkající se výkladu nebo použití Úmluvy nebo Protokolů k ní nebo závažný problém obecného významu.

(3) Pokud porota žádost přijme, Velký senát o případu rozhodne formou rozsudku.

Dodatkový protokol (č. 1) k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Článek 2

Právo na vzdělání

Nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů

zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením.

Příloha č. 4

Vybrané články Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace

Článek 1

(1) Výraz "rasová diskriminace" v této úmluvě znamená jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoli jiné oblasti veřejného života.

(2) Tato úmluva se netýká rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování prováděného státem, který je stranou této úmluvy, mezi vlastními a cizími občany.

(3) Žádné ustanovení této úmluvy nemůže být vykládáno tak, aby se dotýkalo jakýmkoli způsobem právních předpisů smluvních států o národnosti, státním občanství nebo naturalizaci, pokud tato ustanovení nediskriminují některou národnost.

(4) Za rasovou diskriminaci nejsou považována zvláštní opatření, učiněná výhradně pro zajištění přiměřeného rozvoje některých rasových nebo etnických skupin nebo jednotlivců, kteří potřebují takovou ochranu, jež může být nezbytnou k tomu, aby jim zabezpečila rovné užívání nebo výkon lidských práv a základních svobod, pokud ovšem tato opatření nevedou k zachování rozdílných práv pro různé rasové skupiny a pokud nezůstanou v platnosti po dosažení cílů, pro které byla přijata.

Článek 4

Smluvní státy odsuzují veškerou propagandu a všechny organizace, které jsou založeny na myšlenkách nebo teoriích o nadřazenosti jedné rasy nebo skupiny osob jedné barvy pleti nebo etnického původu, nebo které se pokoušejí ospravedlňovat nebo povzbuzovat jakoukoli formu rasové nenávisti a diskriminace, a zavazují se, že přijmou bezodkladná a pozitivní opatření k vymýcení jakéhokoli podněcování k rasové diskriminaci nebo

činů rasové diskriminace, a k tomuto cíli, s náležitým zřetelem na zásady zakotvené ve Všeobecné deklaraci lidských práv a na práva výslovně uvedená v článku 5 této úmluvy, se zavazují zejména:

- a) prohlásit za činy trestné podle zákona: jakékoli rozšiřování idejí založených na rasové nadřazenosti nebo nenávisti, jakékoli podněcování k rasové diskriminaci, jakož i veškeré násilné činy nebo podněcování k takovým činům proti kterékoli rase nebo kterékoli skupině osob jiné barvy pleti nebo etnického původu, jakož i poskytování jakékoli podpory rasistické činnosti, včetně jejího financování;
- b) prohlásit za nezákonné organizace a rovněž i organizovanou a jakoukoli jinou propagandistickou činnost podporující a povzbuzující rasovou diskriminaci a prohlásit účast v takových organizacích nebo na takové činnosti za trestnou podle zákona;
- c) nedovolit celostátním ani místním veřejným orgánům nebo institucím podporovat nebo podněcovat rasovou diskriminaci.

Článek 5

V souladu se základními povinnostmi vyhlášenými v článku 2 této Úmluvy se smluvními státy zavazující, že zakáží a odstraní rasovou diskriminaci ve všech jejích formách a že zaručí právo každého na rovnost před zákonem bez rozlišování podle rasy, barvy pleti, národnostního nebo etnického původu, zvláště pak při užívání těchto práv:

- a) práva na rovné zacházení před soudy a před všemi ostatními orgány, které vykonávají soudnictví,
- b) práva na osobní bezpečnost a ochranu státem proti násilí a újmě na zdraví, ať jsou způsobeny vládními úředníky nebo kteroukoli osobou, skupinou nebo institucí,
- c) politických práv, zejména práva účastnit se voleb - volit a být volen - na základě všeobecného a rovného volebního práva, práva účasti ve vládě, jakož i účastnit se správy veřejných záležitostí na všech stupních, a práva vstupu za rovných podmínek do veřejných služeb,
- d) dalších občanských práv, zejména:
  - i) práva svobodného pohybu a výběru bydliště uvnitř hranic státu,
  - ii) práva opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země,

- iii) práva na státní občanství,
  - iv) práva uzavřít sňatek a zvolit si manžela,
  - v) práva každého vlastnit majetek jak sám, tak spolu s jinými,
  - vi) práva nabývat dědictví,
  - vii) práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženství,
  - viii) práva na svobodu přesvědčení a projevu,
- e) hospodářských, sociálních a kulturních práv, zejména:
- i) práva na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky, na ochranu proti nezaměstnanosti, na stejný plat za stejnou práci a na spravedlivou a uspokojivou odměnu za práci,
  - ii) práva zakládat odborové organizace a stát se jejich členem,
  - iii) práva na bydlení,
  - iv) práva na ochranu zdraví, léčebnou péči, sociální zabezpečení a sociální služby,
  - v) práva na vzdělání a školení,
  - vi) práva na rovnou účast v kulturním dění,
- f) práva přístupu na všechna místa a na používání všech služeb určených pro veřejnost, jako jsou dopravní prostředky, hotely, restaurace, kavárny, divadla a parky.

Příloha č. 5

Které jsou podle Romů hlavní důvody jejich potíží při hledání zaměstnání?

Moje etnická příslušnost	80,4%
Nedostatečná kvalifikace	65,9%
Celková ekonomická recese v zemi	53,3%
Nedostatek štěstí	39,2%
Můj špatný zdravotní stav	9,1%
Můj věk	19,8%
Mé pohlaví/rod	8,1%

Zdroj dat: RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2004*. Praha, 2004. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2004-20260/>

Příloha č. 6

Porovnání situace Romů a neromů z vyloučených lokalit na trhu práce

	Muži		Ženy		Celkem	
	Rom	nerom	Rom	nerom	Rom	nerom
míra zaměstnanosti (věk. kat. 15-64)	43%	76%	19%	64%	31%	70%
míra zaměstnanosti (věk. kat. 15-24)	19%	32%	9%	22%	14%	27%
míra nezaměstnanosti (věk. kat. 15-64)	33%	5%	48%	6%	39%	6%
míra nezaměstnanosti (věk. kat. 15-24)	59%	20%	64%	24%	61%	21%
aktivní participace na trhu práce (věk. kat. 15-64)	63%	80%	37%	68%	50%	74%
poslední pracovní zkušenost (15-64)	3,7	2,5	6,6	3,7	5,0	3,1
podíl osob bez předchozí prac. zkušenosti (věk. kat. 15-64)	32%	21%	41%	20%	37%	21%
podíl osob bez předchozí prac. zkušenosti (věk. kat. 15-24)	67%	60%	91%	50%	77%	56%
podíl osob samostatně výdělečně činných (věk. kat. 15-64)	4%	11%	1%	5%	2%	8%
podíl osob samostatně výdělečně činných (věk. kat. 15-24)	1%	0%	1%	0%	1%	0%
výskyt nelegálního zaměstnávání (věk. kat. 15-64)	32%	10%	18%	7%	27%	9%
výskyt nelegálního zaměstnávání (věk. kat. 15-24)	47%	5%	14%	27%	36%	13%
preferenze pravidelného zaměstnání (věk. kat. 16-64)*						
mít jisté zaměstnání, ale být v práci 8 hodin denně 5 dní v týdnu, ale nemít svobodu řídit svůj vlastní čas	59%	83%	63%	78%	61%	80%
mít nepravidelné zaměstnání, ale mít svobodu řídit si svůj vlastní čas	41%	17%	37%	22%	39%	20%
preferenze pravidelného zaměstnání (věk. kat. 16-24)*						
mít jisté zaměstnání, ale být v práci 8 hodin denně 5 dní v týdnu, ale nemít svobodu řídit svůj vlastní čas	53%	80%	57%	63%	55%	70%

mít nepravidelné zaměstnání, ale mít svobodu řídit si svůj vlastní čas	47%	20%	43%	37%	45%	30%
preference jistoty zaměstnání (věk. kat. 16-64)*						
mít jisté zaměstnání, ale málo placené	67%	82%	75%	89%	71%	86%
mít vyšší příjem, ale nepravidelné zaměstnání	33%	18%	25%	11%	29%	14%
preference jistoty zaměstnání (věk. kat. 16-24)*						
mít jisté zaměstnání, ale málo placené	57%	73%	75%	72%	67%	72%
mít vyšší příjem, ale nepravidelné zaměstnání	43%	27%	25%	28%	33%	28%

Zdroj dat: RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011*. Praha, 2011. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-cr-za-rok-2011-101161/>

Příloha č. 7

Počet Romů zařazených do jednotlivých nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti

	Rekvalifikace	VPP	SÚPM	Poradenské programy	Ostatní APZ	IAP
Počet rom. uchazečů	1731	2372	443	2 059	244	19 668
Z toho žen	795	812	156	974	97	9 617
Podíl na zařaz. do APZ	25%	35%	6,5%	30%	36%	-
Podíl na všech evidovaných	4,5 %	6,2%	1,2%	5,4%	0,6%	51,1%

Zdroj dat: RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011*. Praha, 2011. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-cr-za-rok-2011-101161/>

Abstrakt

Cílem mé práce je analyzovat problematiku diskriminace Romů v České republice a to především z hlediska státu – zda je romské etnikum v naší republice skutečně diskriminováno a jak se státu tuto případnou rasovou diskriminací daří řešit. Toto téma se stalo více aktuálním v souvislosti s nepokoji na Šluknovsku v roce 2011. Práce je členěna do čtyř hlavních kapitol. V první kapitole se zabývám historií právních předpisů, které byly vydávány na našem území a které se dotýkaly romských obyvatel. Tato kapitola pokrývá historii od příchodu Romů na naše území, přes vydávání právních aktů za Rakouska-Uherska a první republiky, a končí snahou o jejich asimilaci během komunistického režimu. Hlavní náplní druhé kapitoly, která se zabývá vzděláváním Romů, je analýza rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. H. a ostatní proti České republice. V tomto rozsudku soud konstatoval diskriminaci Romů v přístupu ke vzdělání a porušení článků Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ze strany České republiky. Po zhodnocení tohoto rozsudku se pokouším navrhnout některá opatření, která by odstranila diskriminaci a zlepšila vzdělávání Romů. Ve třetí kapitole se zaměřuji na diskriminaci Romů při vyšetřování rasově motivovaných trestných činů. Analyzuji zde dva případy, které se vyznačují pochybeními ze strany orgánů činných v trestním řízení a které musel řešit až Nejvyšší soud. Čtvrtá kapitola se zabývá diskriminací Romů na trhu práce. Nejprve jsou zde zmiňovány výzkumy, které dokládají vysokou nezaměstnanost Romů, a následně jsou zde rozebírány dva případy diskriminace romských uchazeček o zaměstnání. Rovněž v této kapitole se zamýšlím nad možnými řešeními včetně zavedení pozitivních opatření pro Romy na úřadech veřejné správy. Na závěr konstatuji, že ve všech třech zkoumaných oblastech docházelo v České republice k diskriminaci Romů. Zatímco v trestní oblasti byla v poslední době přijata opatření, která by této diskriminaci měla efektivně zabránit, v oblasti vzdělání a zaměstnanosti je třeba přijmout další opatření, která této diskriminaci do budoucna zabrání.

Klíčová slova: diskriminace, Romové

Abstract – Discrimination against Roma in Czech Republic?

The purpose of my thesis is to analyse the issue of discrimination against the Roma people in the Czech Republic, particularly from the perspective of the state – whether the Roma ethnic group in our country is indeed discriminated against and how the state copes with this possible racial discrimination. This theme became more important in connection with the riots in Šluknov in 2011. The thesis is divided into four main chapters. Chapter One deals with the history of Roma-related legal acts promulgated in our lands. It covers the history from the arrival of the Roma in our lands, the promulgation of legal acts during the Austro-Hungarian Monarchy and Czechoslovakia, until the effort of the Communist Party to assimilate them. Chapter Two is focused on the discrimination against Roma in education. In this chapter I analyse the judgment of the Grand Chamber of the European Court of Human Rights on the case *D. H. and others vs. Czech Republic*. On this judgement, the court held that there was discrimination against the Roma concerning their access to education and violation of the European Convention on Human Rights and its protocols by the Czech Republic. After an evaluation of this judgement I propose some measures which could lead to the elimination of this discrimination and an improvement in the education of the Roma. In Chapter Three I focused on discrimination against Roma during the investigation of racially motivated crimes. I analyse two cases in which the bodies responsible for the criminal investigation were found to have misconducted and had to be decided by The Supreme Court of the Czech Republic. Chapter Four deals with the discrimination against Roma on the labour market. First, I mention researches that prove the high rate of Roma unemployment and later I analyse two cases of discrimination against Roma applicants for employment. In this chapter I also consider possible solutions including affirmative actions in the form of quotas for Roma at State Offices. At the end of my thesis I state that in each area of concern there was discrimination against Roma in the Czech Republic. In the criminal policy sphere, action has been taken in order to effectively eliminate discrimination. However, there is still much to be done when it comes to the discrimination on the education and employment spheres.

Key words: discrimination, Roma

Klíčová slova: diskriminace, Romové